Cacao barometer

2015

Geschatte jaarlijkse winst van de bedrijven / Dagelijks inkomen cacaoboer

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
2. Uitdagingen 5
3. Ontwikkelingen in de sector 9
4. Gecertificeerde cacaoproductie 19
5. Verdeling van de waarde 29
6. Leefbaar inkomen voor de kleine boeren 39
7. Conclusies en belangrijke aanbevelingen 46
Toelichting 48
Colofon 49

Naar een leefbaar inkomen

Geschatte jaarlijkse winst van de bedrijven / Dagelijks inkomen cacaoboer

Logistieke keten

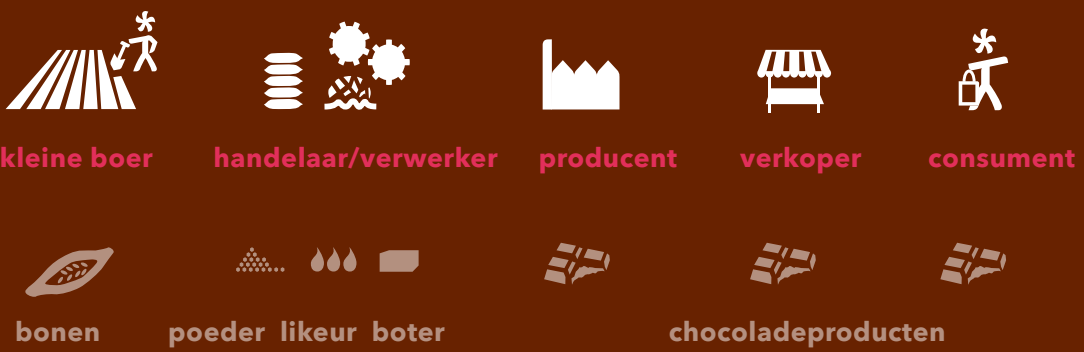

Draagwijdte en intenties van de Cacaobarometer 2015

De Cacaobarometer 2015 geeft een overzicht van de huidige ontwikkelingen op het vlak van duurzaamheid in de cacaosector en legt de nadruk op de belangrijkste kwesties die momenteel niet genoeg aandacht krijgen. Het is een inspanning om de stakeholders te stimuleren en het voor hen mogelijk te maken om te communiceren en te discussiëren over deze cruciale kwesties.

De auteurs hebben ervoor gekozen om zich te concentreren op West-Afrika, omwille van zijn dominante positie in de cacaoproductie en de belangrijke uitdagingen waaraan de regio het hoofd moet bieden. De twee centrale thema's van deze barometer zijn "Verdeling van de toegevoegde waarde in de cacaoketen" en "Leefbaar inkomen voor de kleine boeren".

1. Inleiding

Eind 2014 werden de talrijke chocoladeliefhebbers over heel de wereld opgeschrikt door een nieuwtje in de media: het zou kunnen dat er binnen enkele jaren niet meer genoeg cacao voorhanden is om chocolade, het zeer gewaardeerde en niet zo dure luxeproduct, te produceren. In krantenartikelen, radio-uitzendingen en televisieprogramma's dook steeds weer dezelfde vraag op: "Is er een chocoladetekort in de wereld?"

Waarschijnlijk niet. Maar de wereld kent wel een tekort aan cacaoproducenten.

De jonge generaties willen niet meer in de cacao werken.
De oudere generaties bereiken de levensverwachtingleeftijd.
Er heerst een sterke armoede op de cacaovelden van West-Afrika. Dit gaat gepaard met heel wat andere sociale, economische en milieuproblemen. De cacaoproducenten verdienen een loon waarmee ze amper in hun levensonderhoud kunnen voorzien en de waardeketen is verre van duurzaam.
De stem van de boeren wordt niet gehoord en vaak wordt er geen rekening gehouden met hun belangen.

Er is een enorme vraag naar cacao, maar het kan alleen maar in een klein tropisch deel van de wereld geteeld worden. Men zou kunnen denken dat de cacaoproducenten zich in een uitstekende positie bevinden om een goede prijs te onderhandelen en om degelijk te kunnen leven van hun cacao-opbrengst. Vreemd genoeg is het in werkelijkheid anders.

De mondiale cacaosector verkeert in crisis, en het is niet de strategie van « business as usual » die dit zal oplossen. Opdat de cacaoteelt een toekomst heeft, met name in West-Afrika, zijn er andere oplossingen nodig.

De laatste jaren werden gekenmerkt door een toename aan verduurzamingsinitiatieven in de sector. De eerste fases zijn aan de gang, maar dit is slechts een begin. De boeren zijn bijna overal ter wereld ondervertegenwoordigd in deze inspanningen.

De regeringen (zowel op nationaal vlak als – in het geval van de EU – op regionaal vlak) spelen een steeds grotere rol om erover te waken dat de marktconcentratie geen buitensporige pro-

porties aanneemt. Enkele fusies blijken effectief voorkomen te zijn door regelgevingen. Een grotere marktconcentratie zal de toekomstige levensvatbaarheid van de cacao niet ten goede komen. In de Cacaobarometer 2012 hebben we een afbeelding opgenomen van het huidige inkomen van de cacaoproducenten. Die afbeelding, en de onderliggende betekenis ervan, heeft een duidelijke reactie uitgelokt.

Bijgevolg legt deze barometer het accent op de financiele aspecten van de cacaobevoorradingsketen. De vorige Cacaobarometers hebben kwesties onderzocht die voorbijgaan aan puur de focus op het instrument certificering en productiviteit. Deze barometer buigt zich over de thema's "verdeling van de waarde" en "leefbaar inkomen voor de kleine boeren". Hoe kunnen de boeren een degelijk loon verdienen? Wat zou een degelijk loon zijn? En waar gaat het geld nu naartoe? Deze twee onderdelen van de Cacaobarometer 2015 baseren zich op twee documenten die in de zomer 2014 werden uitgegeven. De auteurs willen de talrijke vaklui in de sector bedanken die inlichtingen hebben verschaft voor deze documenten.

Productie / Consumptie

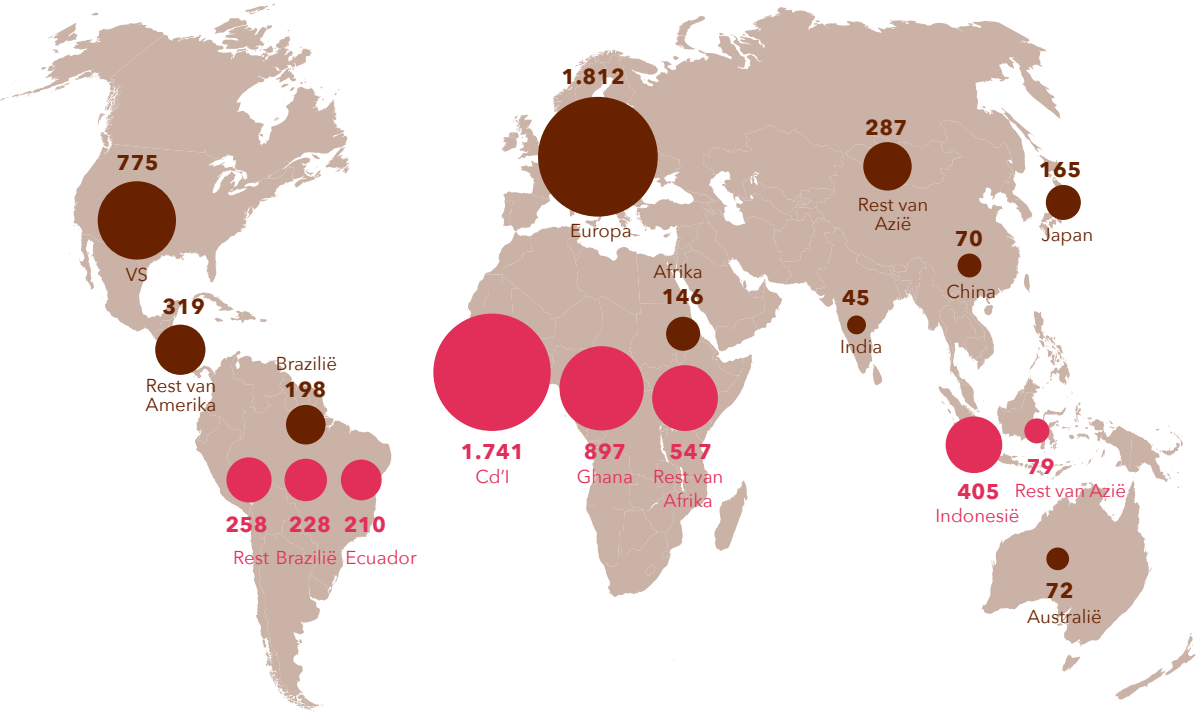

2. Uitdagingen

Inkomsten

Bedrijfsomvang

Marktconcentratie

Organisatiegraad van de landbouwers

Armoede

De meeste cacaoproducenten leven in de grootste armoede. Daar zijn meerdere redenen voor: de lage en schommelende cacaoprijzen, het gebrek aan organisatie van de boeren en de invloed van de markt, de kleine grootte van de landbouwbedrijven, de onzekerheid van de grondeigendom, de pacht, de lage productiviteit, het gebrek aan infrastructuur en toegang tot de markten en aan informatie over de markt. Deze armoede veroorzaakt talrijke aanverwante problemen, zoals slechte arbeidsvoorwaarden, kinderarbeid (de ergste vormen) en mensenhandel, analfabetisme en ondervoeding. Het is dus niet verbazingwekkend dat de jonge generaties uit de cacaoteelt stappen. Nu is het voor de boeren en hun families niet mogelijk om een leefbaar inkomen te verwerven met cacao.

Productiviteit

De huidige duurzame ontwikkelingsprojecten leggen vooral de nadruk op de verhoging van de landbouwproductiviteit. Maar dat zou de boeren afhankelijker kunnen maken van de cacao en bovendien zou dat kunnen leiden tot een overschot aan cacao en een prijsdaling. Het is nu moeilijk in te schatten of investeren in een verhoogde productiviteit – wat extra productiekosten met zich meebrengt voor de productiemiddelen en de loonarbeid – een zakenmodel is dat functioneert en leidt tot hogere landbouwwinsten.

Marktconcentratie

Er is een toenemende concentratie in de mondiale cacaobevoorradingsketen. Zowel op de verticale niveaus (tussen de verschillende segmenten) als op de horizontale (in dezelfde « schakel » van de keten), werden veel cacao- en chocoladebedrijven gefuseerd of overgekocht door concurrenten. Twee verwerkers (Barry Callebaut en Cargill, na fusie met ADM) zullen ongeveer 70-80% van de wereldproductie op zich nemen.

Marktconcentratie

Aantal actoren / Marktaandeel

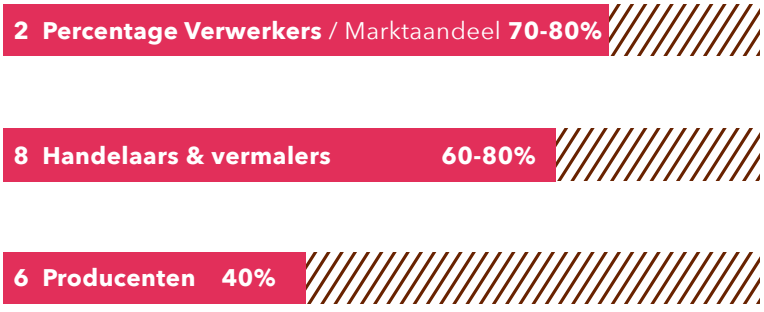

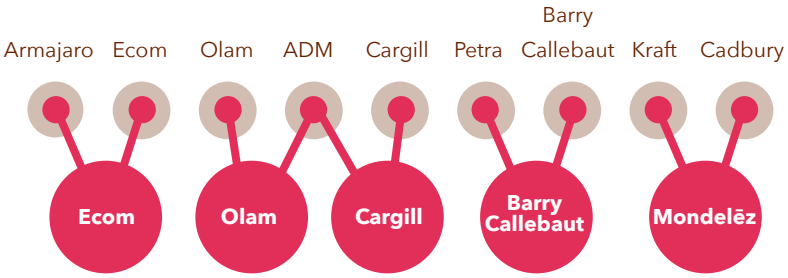

Slechts acht handelaren en verwerkers controleren ongeveer driekwart van de cacaohandel in de hele wereld. De zes grootste chocoladebedrijven hebben ongeveer 40% van de markt in hun macht. Die concentratie verzwakt de positie van de boeren want die marktassymetrie speelt in het voordeel van de kopers en de handelaren. Tegelijkertijd bevestigen de meeste of zelfs alle belangrijke actoren van de industrie dat ze geen invloed hebben op de prijsvaststellingsmechanismen van de cacao op de "markt".

Niet-georganiseerde boeren

De meeste cacaoproducerende gemeenschappen hebben geen basisinfrastructuur zoals wegen, opleiding, gezondheidszorg, organisatie van de boeren en ondersteunende structuren om de boeren te helpen in hun inspanningen om te evolueren naar een duurzame cacaoproductie. Als er projecten zijn, bereiken die vaak alleen maar de boeren die al georganiseerd zijn. Deze "makkelijk te plukken vruchten" maken deel uit van verschillende ondernemingsprojecten of standaardiseringsorganismen. De echte oplossingen om de niet-georganiseerde

Ervaringen delen

Heel wat ondernemingen publiceren geen interne audits of evaluaties, deels omdat ze weten dat hun projecten nog met heel wat problemen kampen, waaronder armoede, genderdiscriminatie en de ergste vormen van kinderarbeid. Een gedeelde bezorgdheid is dat de publicatie van negatieve resultaten zal leiden tot kritiek van ngo's en tot titels in de pers als "kinderarbeid nog steeds wijdverbreid in de projecten van onderneming XX". Als de beste en de slechtste praktijken niet uitgewisseld worden, gaat er heel wat geld en tijd verloren aan benaderingen die al tot onvoldoende of contraproductieve resultaten geleid hebben. Bijgevolg zijn de publicaties van audits en corrigerende acties van Nestlé, via hun partnerschap met Fair Labour Association, een grote stap voorwaarts, maar ze beslaan slechts een klein deeltje van de cacaobevoorradingsketen. Andere actoren worden aangemoedigd om dit voorbeeld te volgen.

boeren te betrekken blijven uit, terwijl zij het meest getroffen worden door de beschreven uitdagingen.

De ervaringen in de koffie, thee en katoen tonen dat er vraag is naar een aanpak per etappe om de boeren te ondersteunen om organismen of coöperatieven op te zetten en te leiden. Dat moet gecombineerd worden met een goed uitgedachte vorming en een actieve rol van de regeringen (IFC 2013; SFI 2014). Een gemeenschappelijke en preconcurrentiële benadering over de samenwerkingsmechanismen, met inbegrip van gezamenlijk leren, is een noodzakelijke basis voor deze ruime uitdaging. De best practices en het leerproces over de manier waarop de niet-georganiseerde boeren bereikt kunnen worden, moeten dringend gepubliceerd worden, met inbegrip van de kosten en de lessen die men geleerd heeft.

Problemen voor de kleine boeren

Economisch

- Lage inkomsten voor de boeren (leefbaar inkomen, diversificatie van de teelt, stijgende levenskosten en kosten voor landbouwproductiemiddelen, belastingen, prijsvolatiliteit en speculatie
- Grondbezit
- Pachtsysteem
- Kosten arbeidskrachten
- Beperkte toegang tot markten (krediet, info over markten, investeringsrisico's)
- Landbouwpraktijken (vormingen, oogsten, cacaobonen van lage kwaliteit)
- Onvoldoende infrastructuur (wegen, ziekenhuis, belasting, school, transportkosten)

Sociaal

- Mensenrechtenschendingen (kinderarbeid, dwangarbeid, mensenhandel)
- Voedselzekerheid en voeding
- Arbeidsomstandigheden (gebruik pesticiden, meststoffen, vervuild water, pesterijen, misbruik, mishandeling, discriminatie)
- Genderongelijkheid
- Analfabetisme en onderwijs
- Vrijheid van vereniging, collectieve onderhandeling en organiseren van boeren
- Gemeenschappen oude boeren
- Toegang tot sociale zekerheid (ziekteverzekering, pensioensystemen)
- Machtsverhoudingen (corruptie, belastingontduiking, prijsvervalsing, politieke onstabiliteit, kleine boeren tegenover multinationals)

Milieu

- Oude en zieke cacaobomen
- Monocultuur
- Ontbossing, achteruitgaande biodiversiteit, bodemaantasting, uitbreiding cacaoplantages ten koste van het woud
- Gebrek aan info over klimaatverandering en de gevolgen voor cacao
- Gebrek aan beleidslijnen in het kader van klimaatverandering
- Milieu-impact van gebruik meststoffen en pesticiden.

3. Sectorontwikkelingen

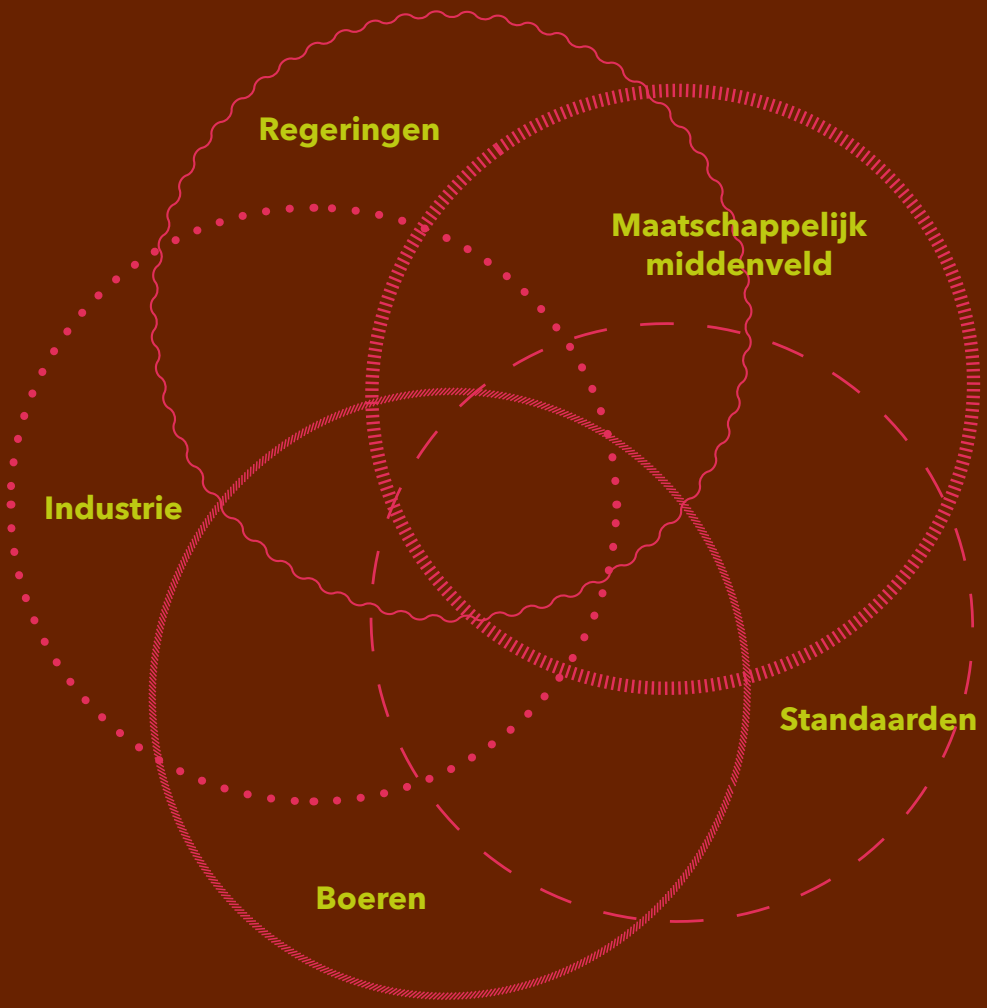

Wereldcacaoagenda

In 2012 vond de eerste Wereldcacaoconferentie (WCC) plaats in Abidjan. Na lange onderhandelingen voor en tijdens de conferentie werd de Wereldcacaoagenda (WCA) voorgesteld. De meeste grote cacaoconsumerende en -producerende landen, alsook talrijke betrokken sectoren en actoren uit de burgermaatschappij hebben de Agenda nu ondertekend. De WCA definieert de rollen, de verantwoordelijkheden en de acties van alle belangrijke betrokken groepen voor een duurzame cacaosector; producerende regeringen, consumerende regeringen, actoren uit de industrie, burgermaatschappij en landbouwers. De agenda is verre van perfect, maar samen met de bijlagen vertegenwoordigt het de meest volledige poging tot nog toe om te definiëren wat een "gedeelde verantwoordelijkheid" inhoudt voor de duurzame cacaoproductie.

De tweede WCC, in Amsterdam in 2014, zou de eerste gelegenheid geweest zijn waar er op betekenisvolle wijze verslag uitgebracht werd over de vooruitgang van de WCA. Er bestond echter geen degelijk opvolgingskader, waardoor er een verscheidenheid aan verslagformaten was. Zo is het onmogelijk om om een duidelijk beeld te verkrijgen van de vooruitgang die tot op heden werd geboekt. Om de WCA correct te analyseren werd de Adviescommissie van de Internationale Cacaoorganisatie (ICCO) uitgebreid om de organisaties van de burgermaatschappij en andere betrokken actoren erbij te laten aansluiten. Een kader voor de opvolging zal aan de ICCO voorgelegd worden in het voorjaar 2015, waarmee de vooruitgang van de verschillende actoren zou moeten kunnen gemeten worden.

Infrastructuur

Er is dringend nood aan onderling afgestemde investeringen in de infrastructuur van de gemeenschappen waar er aan cacaoteelt wordt gedaan (verbeterde wegen, elektriciteit, onderwijs, gezondheidszorg en versterking van het lokale bestuur). Bovendien is er een sterke behoefte aan meer transparantie op het vlak van de belastingen uit cacao, en dient er geherinvesteerd te worden in de cacaoproductie of in de infrastructuur. Hoewel er al inspanningen geleverd worden, zoals het FIMR (investeringsfonds in de landelijke gebieden) en het vastleggen van de kostenstructuur (allebei in Côte d'Ivoire), is er nog veel meer werk aan de winkel. Daarbij komt dan nog eens dat er geen dynamische dienstensector is met structuren die de landbouwers ondersteunen in hun inspanningen om het rendement, de kwaliteit, de certificering en, in het algemeen, de duurzame cacaoproductie te verbeteren.

De rol van de regeringen

Het debat over de rol van de regeringen in de duurzame cacao laait op. De regeringen van de producerende landen moeten een centrale rol innemen om de situatie van de landbouwers te verbeteren. Ze moeten transparant zijn over de belastingen die ze ontvangen uit cacao en een aanzienlijk deel van deze inkomsten investeren in de technische en sociale landbouwinfrastructuur (met inbegrip van wegen, elektriciteit, onderwijs, water en sanering en gezondheidszorg) of in andere publieke goederen die onontbeerlijk zijn voor de cacaoboeren. Ze moeten de activiteiten van de ondernemingen in hun land reglementeren, ontwikkelingshulp verschaffen en de burgermaatschappij stimuleren.

De richtsnoeren van de VN over de ondernemingen en de mensenrechten (UNGP) formuleren duidelijk dat het de plicht is van de staat om te vechten tegen de mensenrechtenschendingen. De regeringen van de producerende landen moeten als dusdanig het sociale, ecologische en economische welzijn verzekeren van de landbouwers, hun families en de cacaoproducerende landbouwgemeenschappen.

Met hun antitrustpolitiek moeten de regeringen van de consumptielanden standvastig zijn op het vlak van de machtsconcentratie in de verwerkingsfabrieken die onder hun jurisdictie vallen. Bovendien moeten ze de regeringen van de productielanden of de plaatselijke organisaties ondersteunen met hun expertise.

Aanbeveling:
De transparantie verzekeren op het vlak van de inkomsten die de regering verwerft uit cacao.

Aanbeveling:
Voldoende investeren in de landelijke infrastructuren en diensten.

Aanbeveling:
Transparantie op het vlak van betalingen aan regeringen en nationale cacao-instituten.

Aanbeveling:
Ervoor zorgen dat de marktconcentratie geen nadelige hoogtes bereikt.

Ontwikkelingen in de producerende landen

Als een resultaat van de eerste Wereldcacaoconferentie en de Wereldcacaoagenda stellen de meeste cacaoproducerende landen Nationale Cacao-ontwikkelingsplannen op (NCDP). De aanpak van die plannen varieert, afhankelijk van de situatie in het land. Ecuador heeft aangekondigd dat het een wet wil laten aannemen om duurzame cacaoproductie te waarborgen, waarbij er een overheidsagentschap wordt opgericht ter controle en om de programma's van de verschillende buitenlandse stakeholders te schrappen. Côte d'Ivoire, Ghana en Indonesië plannen eveneens nieuwe regelgevingen.

De twee grootste productielanden reguleren hun nationale cacaomarkten via nationale marketingsraden: Cocobod in Ghana en de Conseil du Café-Cacao (CCC) in Côte d'Ivoire.

Ghana

De laatste jaren was het voor Cocobod moeilijk om de landbouwers te blijven ondersteunen. Een van de redenen daarvoor is de depreciatie van de Ghaneese cedi. Terwijl de prijs voor heel wat productiemiddelen en consumptiegoederen steeg, daalde het deel dat de landbouwers van de wereldmarktprijs krijgen significant tijdens het oogstseizoen 2013/14. Bijgevolg smokkelden heel wat landbouwers en handelaren cacao naar Côte d'Ivoire. Cocobod reageerde door de landbouwprijzen sterk op te trekken voor het seizoen 2014/15 (van 3.392 cedi naar 5.520 cedi per ton ($ 1.630))[1]. Bovendien beloofde Cocobod om de landbouwers te blijven steunen via zaden en gesubsidieerde productiemiddelen; een programma dat deels moest stopgezet worden in het voorgaande jaar wegens financiële problemen. Niettemin waren deze gesubsidieerde goederen vaak enkel beschikbaar voor de grotere en beter bereikbare boerderijen.

Côte d'Ivoire

De CCC zet eveneens zijn programma's voort om de toestand van de landbouwers te verbeteren. Voor het nieuwe oogstseizoen werd de minimumprijs opgetrokken van 750 CFA-franken naar 850 CFA-franken per kilo ($ 1.487 per ton)[2]. De Ivoriaanse regering heeft de regelgevingen voor de cacaosector gereorganiseerd en probeert om meer grip te krijgen op de projecten van de ondernemingen en de ngo's, en heeft eveneens het coöperatieve systeem hervormd. Bovendien hebben ze hun veilings- en termijnverkoopssysteem gewijzigd. Dit leidde tot kritiek van de industrie, die haar winsten zag dalen (Aboa 2014). Deze hervormingen, in combinatie met hogere wereldprijzen, hebben er volgens de marktexperts toe geleid dat de producentenprijs met 40% steeg. De landbouwers hebben meer tijd en middelen geïnvesteerd in hun plantages. De hogere inkomsten, in combinatie met de talrijke programma's in het land hadden als resultaat dat de oogst in 2013/2014 een record brak. Met het 2QC-programma (kwantiteit, kwaliteit, groei) probeert de Ivoriaanse regering een nationaal cacaobeleid in te voeren dat in de lijn ligt van de Wereldcacaoagenda.

Aanbeveling:
Onafhankelijke boerenorganisaties bevorderen.

Hoewel men bezorgd is over de vertegenwoordiging van de landbouwers in dit proces, lijken de eerste stappen toch wel bemoedigend te zijn. Het lijkt er in feite op dat de Ivoriaanse regering het hoofd biedt aan de uitdagingen waarmee de cacao-economie geconfronteerd wordt.

1. USD-GHS wisselkoers van 3 februari 2015

2. USD-XOF wisselkoers van 3 februari 2015

Kinderarbeid en mensenhandel

In de loop van de laatste jaren hebben Ghana en Côte d'Ivoire heel wat vooruitgang geboekt in hun strijd tegen kinderarbeid en kinderhandel, via een regionale aanpak en door samen te werken met de burgermaatschappij en de vakbonden. De uitdaging gaat echter nog veel verder dan de huidige inspanningen, maar de beleidsmakers lijken tenminste meer bereid te zijn om deze kwestie te bespreken. Tegelijkertijd blijkt dat het problematisch is om over dit onderwerp te spreken op communautair vlak. Een van de voornaamste redenen daarvoor is dat men (de ergste vormen van) kinderarbeid – verboden in beide landen - verwart met kinderwerk. Er is sprake van kinderwerk wanneer de kinderen af en toe meehelpen op de boerderij en dit werk hun studies en ontwikkeling niet in de weg staat. Bovendien wordt de nadruk tegenwoordig gelegd op het verhogen van het rendement in verschillende cacaoprogramma's, waardoor er meer nood is aan arbeidskrachten voor de oogst. Zonder specifieke interventies zou dit kunnen leiden tot meer kinderarbeid en meer kinderhandel.

Ontwikkelingen in de consumptielanden

In de loop van het laatste decennium is de consument zich bewuster geworden van de problematiek rond duurzame cacaoproductie. Dankzij de talrijke campagnes rond kinderarbeid en kinderhandel, worden de media en het publiek zich meer bewust van deze problematiek. Dit heeft tevens een positieve invloed op het proces om te evolueren naar (hogere) standaarden en certificering in de chocolade-industrie. Tegelijkertijd kunnen deze campagnes het risico inhouden dat bepaalde onderliggende redenen eenvoudiger worden voorgesteld, zoals armoede en het gebrek aan infrastructuur. De oplossingen voor deze kwesties vereisen een aanpak waarbij er gefocust wordt op meerdere aspecten.

Aanbeveling:
In de bedrijven een verplicht onderzoeksproces instellen met betrekking tot de mensenrechten.

Vrijwillige initiatieven van ondernemingen in het kader van het maatschappelijk verantwoord ondernemen zijn niet genoeg om mensenrechtenschendingen en milieuproblemen tegen te gaan. Voor enkele grote uitdagingen die aangepakt moeten worden in de duurzame cacaoproductie zal er een wetgeving nodig zijn, zowel op nationaal als op regionaal niveau (zoals de EU). Zo'n wetgeving moet tot doel hebben om te garanderen dat de bedrijven in die landen verplicht zijn om de mensenrechten en het milieu te respecteren, dit over de hele wereld en niet alleen in het bedrijf zelf, maar in de hele bevoorradingsketen. Dit zou impliceren dat er een voorafgaandelijk controleproces betreffende de mensenrechten wordt ingevoerd om te identificeren, te voorkomen en rekenschap af te leggen over de manier waarop ze omgaan met de impact op de mensenrechten. Een

voorafgaandelijke controle houdt in deze context een risico-evaluatie in, net als maatregelen om mogelijke mensenrechtenschendingen en milieuproblemen te voorkomen en verslaggeving over de bestaande beleidslijnen en genomen acties.

Een ander sleutelelement dat in acht moet genomen worden is de beleidscoherentie in het buitenlandse, ontwikkelings- en handelsbeleid van de consumptielanden. Het is niet logisch om te investeren via ontwikkelingssamenwerking, terwijl de handel – een hefboom voor de ontwikkeling – bemoeilijkt wordt via handelsbarrières.

Europa

De Europese landen evolueren allemaal op een verschillende manier naar duurzame cacao. De Nederlandse Choco Werkgroup – een meerpartijen initiatief sinds 2010 - wil dat Nederland tegen 2025 100% duurzame cacao consumeert. In 2014 werd een kwart van de chocolade verkocht als gecertificeerde duurzame chocolade. Onlangs werd een eerste evaluatie van dit engagement vrijgegeven en het lijkt erop dat de meeste actoren goed op weg zijn om deze doelstelling te bereiken. Het Duitse initiatief betreffende duurzame cacao (GISCO) bestaat uit stakeholders uit de burgermaatschappij, de industrie, vakbonden en ministeries. Duitsland heeft zich ertoe verbonden om te komen tot minstens 50% duurzame cacaoconsumptie tegen 2020. Bovendien bevordert GISCO het debat over de best practices via expertenvergaderingen, de dialoog met de Ivoriaanse regering en een project dat beoogt om de boeren in Côte d'Ivoire te vormen. Daarnaast ondersteunt GISCO ook het CCE-proces (ter versterking van de certificeringsprogramma's).

In andere landen zoals België en Zwitserland, is het debat over de oprichting van gelijkaardige meerpartijeninitiatieven minder sterk ontwikkeld. Bovendien is er nog steeds geen significant openbaar debat over eventuele vooruitgang in heel wat andere Europese landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Italië.

Nationale platforms zijn een waardevol instrument om de dialoog te bevorderen tussen de verschillende stakeholders binnen de waardeketen. Toch bestaat de chocolade-industrie uit vele mondiale en regionale spelers. Daarom zou een sterkere focus op Europese meerpartijendialogen een grote stap voorwaarts kunnen betekenen. Zo'n Europees initiatief zou de uitwisseling van ervaringen van de nationale platforms kunnen bevorderen als dit op een transparante en efficiënte manier georganiseerd wordt.

USA

Op het einde van de vorige eeuw hebben wetgevende processen in de VS de mondiale dialoog over duurzame cacao op gang gebracht, meer bepaald over de kwesties inzake kinderarbeid. Nu lijkt de enige echte actie van de Amerikaanse regering de coördinatiegroep van kinderarbeid in de cacao (CLCCG) te zijn. Dit is een initiatief van het Ministerie van Arbeid, in samenwerking met de Ivoriaanse en Ghaneese regeringen. De CLCCG neemt maatregelen, maar het ontbreekt ruimschoots aan transparantie en verslaggeving over zijn activiteiten, dus de ontwikkelingen worden niet opgevolgd.

Grondbezit

De cacaoproducerende volkeren hebben de directe verantwoordelijkheid om het grondbezit aan te kaarten, met name wat betreft vrouwen en minderheden. Grondbezit is vaak een vereiste om lid te kunnen zijn van officiële landbouworganisaties en om te kunnen deelnemen aan vormingsactiviteiten. Grond is ook een vereiste om een bankkrediet aan te vragen en voor de diversificatie van de teelt.

In de loop van de laatste decennia zijn de cacaoboerderijen kleiner geworden, waardoor de vraag rijst of er een grootte bestaat waaronder cacaoteelt economisch niet meer leefbaar wordt. Er is meer onderzoek nodig op dit vlak. Tegelijkertijd zijn er heel wat landbouwers met onzekere grondrechten. Dit is mede te wijten aan de toename van pachters en onderhuurders van de cacaopercelen. Er zijn ook steeds meer grootgrondbezitters die de cacao niet rechtstreeks telen.

Bovendien is het grondsysteem rechtstreeks gelinkt aan de nationaliteit in Côte d'Ivoire. Enkel de staatsburgers mogen grond bezitten. Bijgevolg hebben veel cacaoboeren niet het recht om het land te bezitten dat ze verbouwen, zelfs als hun families al generaties lang in het land wonen. Dat creëert allerlei moeilijkheden, zoals problemen om kredieten te verkrijgen die nodig zijn om de productiviteit te verbeteren, alsook voor de mogelijkheid om de teelt te diversifiëren.

Doordat de boerderijen klein zijn, kunnen de meeste kleine cacaoboerderijen de huishoudens die ervan afhankelijk zijn waarschijnlijk niet voldoende onderhouden. Wat betreft de grondproblemen, zou het goed zijn als de algemene grootte van de boerderij zou kunnen opgetrokken worden zodat de economische leefbaarheid gewaarborgd is. Dat mag echter niet ten koste gaan van de zwaksten. Er is dus een solide beleid nodig om een rechtvaardige landbouwhervorming en herverdelingssysteem te verzekeren, met inbegrip van een exitstrategie en sociale diensten voor de mensen op wie de hervormingen betrekking hebben, ongeacht gender, etniciteit of andere factoren.

Initiatieven vanuit de industrie

Wegens een gebrek aan onafhankelijke evaluaties is het nog altijd niet mogelijk om de impact van de individuele bedrijfsinitiatieven correct te evalueren. De meeste ondernemingen maken melding van vooruitgang in hun jaarrapporten, maar dat zijn over het algemeen alleen maar "succesverhalen", en de echte lessen die men geleerd heeft en/of de uitdagingen waaraan de bedrijven het hoofd moeten bieden ontbreken nog ruimschoots.

Aanbeveling:
De interne kosten herverdelen voor meer duurzaamheid.

Zoals er in andere delen van deze barometer wordt aangetoond, zijn armoede, kinderarbeid, kinderhandel, schrijnende arbeidsomstandigheden nog steeds schering en inslag in de cacaosector. Het lijkt dat de collectieve initiatieven van de industrie in de producerende landen nog altijd niet de grote impact hebben die nodig is om de cacaosector daadwerkelijk te transformeren.

CocoaAction

In een poging om de samenwerking tussen de concurrenten onderling te verbeteren heeft de World Cocoa Foundation (WCF) CocoaAction gelanceerd. Deze samenwerkingsstrategie van elf van de grootste chocolade- en cacaobedrijven heeft als

Gender en armoede

Cacao wordt grotendeels geproduceerd in traditionele ondernemingen, waar vrouwen grote moeilijkheden ondervinden om eigendommen te verkrijgen; zelfs wanneer hun echtgenoot sterft en zij zelf de boerderij runnen. Zonder eigendomspapieren zijn zij vaak uitgesloten van de spaar- en kredietsystemen, en hebben ze ook geen toegang tot vormings- en certificeringsprogramma's. Vrouwen beheren echter meer en meer de cacaoplantages. Dat heeft voor een groot deel te maken met de leeftijdsverschillen tussen de echtgenoten (wat leidt tot een groot aantal weduwes), HIV/aids, sociale conflicten en de plattelandsvlucht van de mannen. Nochtans hebben de interventies minder betrekking op de vrouwen, en worden ze minder betrokken bij de besluitvormingsprocessen. Bovendien worden ze minder ingelicht over de marktevoluties en de efficiënte manieren om een boerderij te runnen en ze hebben nog minder mogelijkheden om te investeren in hun boerderijen dan mannen. De vrouwen die hun man helpen op de boerderij worden niet beschouwd als cacaoproducenten (maar eerder als de echtgenote van een cacaoteler). Bijgevolg nemen de meeste van die vrouwen niet deel aan vergaderingen van landbouwersgroepen.

doel om ongeveer 300.000 landbouwers op te leiden tegen het einde van dit decennium. CocoaAction zal de nadruk vestigen op twee essentiële elementen: de verhoging van de productiviteit van de cacaoboerderijen, en de verbetering van de toestand van vrouwen en kinderen in de cacao.

In de cacaobarometers wordt er al jaren aangedrongen op een grotere samenwerking tussen de concurrenten onderling en daarom is CocoaAction een welkome ontwikkeling. Tegelijkertijd is het aantal boeren dat het plan wil bereiken slechts een fractie van alle cacaoproducenten in West-Afrika, waarvan al een groot deel ondersteund wordt door de leden van CocoaAction in hun eigen programma's. Wetende dat de ontwikkelaars van CocoaAction een grote meerderheid vormen binnen de chocolademarkt wereldwijd, zouden haar ambities in verhouding moeten staan tot de macht die haar leden hebben op de markt.

Bovendien zal men door het accent te leggen op de productiviteit en de "vrouwen en kinderen", wat op zich wel goed is, de armoede van de cacaoboeren niet voldoende kunnen doen afnemen. De leden van CocoaAction en andere leden van de WCF zijn bijzonder geschikt om hun invloed op kwesties zoals het grondbezit, de prijsmechanismen en de diversificatie van de teelt te gebruiken.

Een laatste bezorgdheid gaat uit naar het feit dat andere actoren, zoals de regeringen, de burgermaatschappij en de kleinere chocoladebedrijven zich pas laat bij het proces voegen. Ook op het vlak van bestuur zou een meerpartijenaanpak veel wenselijker zijn.

Internationaal Cacao Initiatief (ICI)

De laatste jaren heeft het ICI haar kader, activiteiten en het grootste deel van haar personeel grondig herzien. Het ICI blijkt niet meer de zondebok van de industrie te zijn en blijkt nu een van haar initiële doelstellingen weer te hebben opgepakt: een uitwisselingscentrum zijn van best practices bij de uitroeiing van kinderarbeid, door een reeks programma's uit te voeren in Côte d'Ivoire en Ghana. Ze heeft haar toepassingsgebied verfijnd en duidelijker gedefinieerd, en is begonnen met meer openlijk overleg te plegen en te communiceren over haar activiteiten. Bovendien zou het goed zijn voor ICI om haar lidmaatschap uit te breiden om zo haar ambitie te weerspiegelen om een meerpartijenplatform te worden.

IDH (Initiatief van duurzame handel)

De laatste jaren heeft dit medegefinancierde ontwikkelingsagentschap, die samenwerkt met andere consumptielanden zoals het SECO in Zwitserland, haar kader uitgebreid. IDH brengt de industrie, regering en ontwikkelingsagentschappen samen voor projectgebaseerde initiatieven om de duurzaamheid in de cacaoproductie te verbeteren. Hoewel er een aanzienlijke financiering is, en de toekenningsaanvragen van IDH evenredig zijn, zijn de evaluaties van IDH kritisch wat betreft de bewezen impact van de programma's. Bovendien lijken de meeste inspanningen binnen IDH zich ruimschoots te focussen op het oplossen van bevoorradingsproblemen op lange termijn van de bevoorradingsketens van bedrijven door de productiviteit op te drijven. Een echte verbetering van de inkomsten van de boeren en van de omgevingsfactoren is er niet.
In een recente evaluatie stond dat men ongerust was dat de boeren die zich inschrijven voor deze programma's een "min of meer exclusieve" relatie aangaan met de cacaohandelaars. Zo "grijpt de overheidsfinanciering in de structuur in en dit kan de concurrentie beperken" (revisie IOB pagina 19). In de evaluatie werd IDH ook aangeraden om meer te werken aan de samenwerking tussen de concurrenten. Bovendien is het verontrustend dat IDH sterk en onvoorwaardelijk de nadruk legt op het gebruik van agrochemische producten. Over het algemeen kunnen we stellen dat nieuw onderzoek hieromtrent meer dan welkom zou zijn.

Initiatieven van de burgermaatschappij

De samenwerking beperkt zich niet tot de actoren van de industrie. De laatste jaren kwam de burgermaatschappij steeds meer samen, vooral in Europa. Het Barometerconsortium bleef de Cacaobarometers en de Think Pieces publiceren. Verschillende individuele ngo's en netwerken hebben campagnes gelanceerd, zoals "For the Love of Chocolate" van Solidaridad, "Behind the Brands" van Oxfam, de Make Chocolate Fair!-campagne voor gecertificeerde cacao, de campagnes van de Verklaring van Bern voor de mensenrechten in de cacaosector en de campagnes van Stop The Traffik tegen kinderarbeid en kinderhandel. Het Voice Netwerk heeft zich collectief geëngageerd voor belangenbehartiging, alsook om informatie te delen met boeren en de burgermaatschappij van de landen van het zuiden. Bovendien implementeren heel wat individuele ngo's programma's in productielanden, of ze engageren zich voor belangenbehartiging. De cacaoboeren bevinden zich in de eerste fases van regionale en internationale samenwerking, met de lancering van diverse netwerken van cacaoboerenorganisaties.

4. Productie van gecertificeerde cacao

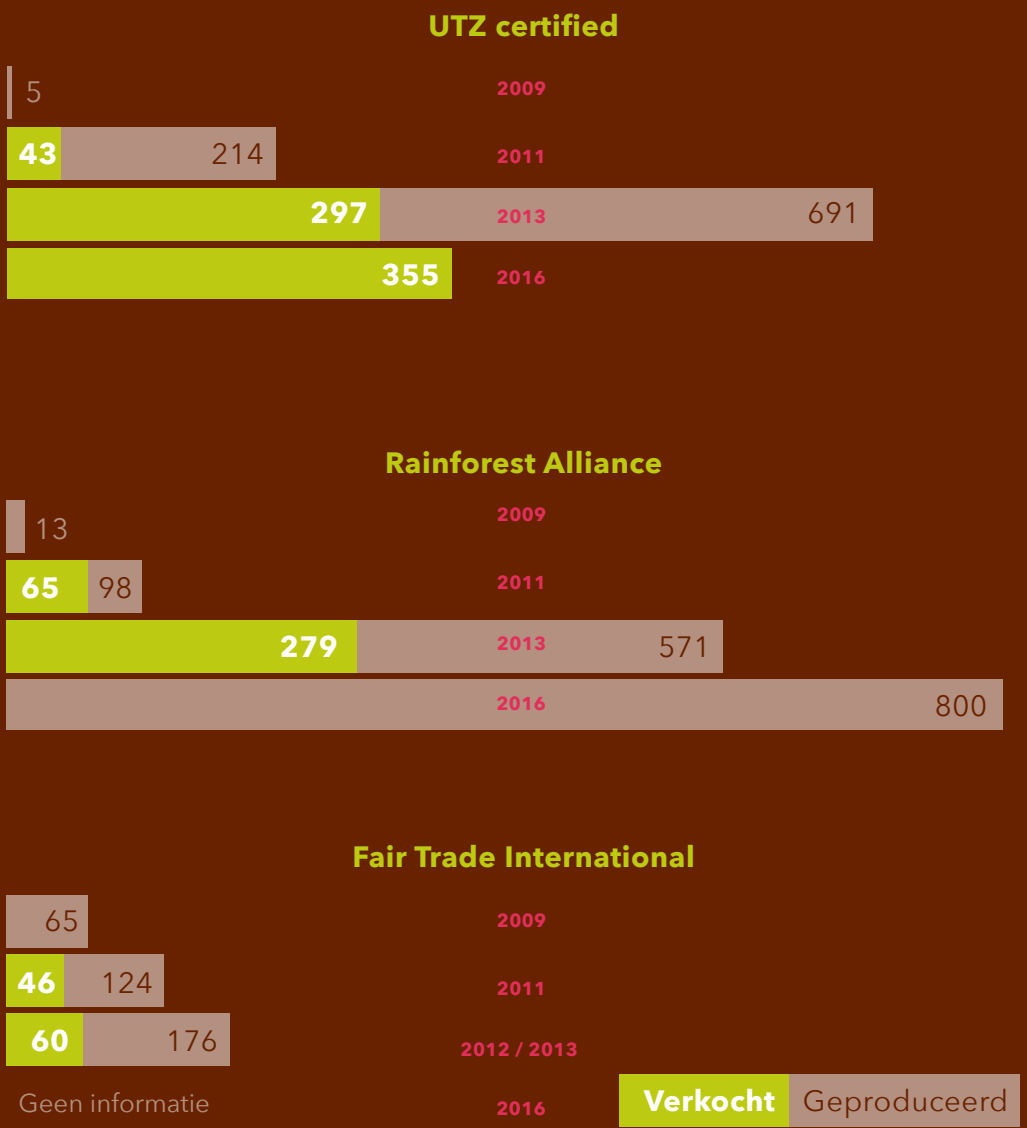

Bedrijven hebben redenen genoeg voor de certificering van bevoorradingsketens, met als voornaamste een betrouwbare bevoorrading, de vraag van de consument, een grotere naamsbekendheid van het bedrijf, de geloofwaardigheid van de eisen, de transparantie van (een deel van) de bevoorradingsketen en de lagere kosten in de duurzame ontwikkelingsprocessen.

Aanbeveling:
Inspanningen leveren voor de aankoop van 100% duurzame cacao die onafhankelijk wordt gecontroleerd.

Verschillende elementen

De certificering bestaat uit meerdere grote pijlers. Ten eerste werken de standaardiseringsorganismen een norm voor de cacao uit waarin duidelijke eisen voor de productie van duurzame cacao staan. Ten tweede onderzoeken controleorganen of de eisen van die norm worden nagekomen. Ten derde kopen de cacaobedrijven de gecertificeerde cacao. Ten vierde maakt de fabrikant samen met het standaardiseringsorganisme reclame voor het merk. In kritiek op de certificeringen worden die pijlers vaak ten onrechte met elkaar verwisseld of als één geheel beschouwd. Dat leidt geregeld tot een gebrek aan duidelijkheid binnen het debat. Daardoor worden de verantwoordelijkheid voor en de kritiek op de tekortkomingen van het systeem vaak onterecht alleen toegeschreven aan de standaardiseringsorganismen.

Gedeelde verantwoordelijkheid

Het is belangrijk om te onthouden dat er een onderscheid bestaat tussen certificering en duurzaamheid. Het is simpelweg een kleiner geheel binnen een bredere benadering. Het kan een belangrijk hulpmiddel zijn voor de ondersteuning van een duurzaam cacaobedrijf, maar pakt slechts een deel van de problemen aan en is alleen doeltreffend wanneer alle bovenvermelde elementen en spelers hun verantwoordelijkheid nemen. De impact van de normen en certificering is beperkt als ze niet samengaan met een globalere aanpak. Bovendien is het ruimere concept van duurzaamheid een gedeelde verantwoordelijkheid van niet alleen de standaardiseringsorganismen maar van alle spelers, ook de industrie en producerende regeringen.

Uitdagingen

De invoering van een certificering kan leiden tot betere sociale en ecologische omstandigheden in de boerderijen. Toch blijven rond de certificering nog enkele problemen bestaan: toenemende ontevredenheid over de premies en prijzen, de geloofwaardigheid van het onderzoek, de impact van de certificering, en het niveau en de werking van de boerenorganisaties. Bovendien sluiten de meeste normen maar moeilijk aan op de complexe realiteit van de kleine cacaoboeren: de eisen zijn vooral geformuleerd vanuit het standpunt van de grotere cacaoplantages. Hoewel de normen en certificering de land-

bouwers wel op korte termijn kunnen helpen, lijken de normen er door die leemten niet in geslaagd te zijn de uitdaging van een betere economische situatie voor de cacaoproducenten op lange termijn te overwinnen. Bovendien zijn er nog een heleboel factoren waarop de standaardiseringsorganismen geen of weinig invloed hebben. Het gaat onder meer om de toegang tot een opleiding en bijeenkomsten, het gebruik van grond en de bijbehorende conflicten, de gevolgen van de klimaatverandering, het gebrek aan lokale infrastructuur, de prijsschommelingen op de wereldmarkt, het gebrek aan toegang tot spaar- en kredietvoorzieningen, de beschikbaarheid van landbouwproductiemiddelen en de diversificatie van de teelt. Al die factoren zijn voor de cacaoproducenten van cruciaal belang om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien.

Uitdagingen: Premies

De premies voor gecertificeerde cacao vormen voor de landbouwers een grote stimulans om te investeren in de verbeterde agrarische en sociale normen. Soms kunnen de landbouwers echter maar een deel van hun gecertificeerde cacao verkopen waardoor ze niet de verhoopte inkomsten krijgen. Ook al kunnen de landbouwers hogere inkomsten krijgen door meer en betere cacao te produceren, toch kan de certificering tot teleurstelling leiden. De schuld wordt dikwijls doorgeschoven naar de standaardiseringsorganismen, maar is hoofdzakelijk de verantwoordelijkheid van de ondernemingen die de cacao kopen.

Aanbeveling:
Een commercieel basismodel voor een leefbaar inkomen in elke norm uitwerken en integreren.

Dat onvermogen om niet te kunnen beantwoorden aan de verwachting van de premiebetaling betekent dat de andere voordelen van het gebruik van certificeringen vaak niet worden erkend, waaronder de training die leidt tot een grotere opbrengst en betere kwaliteit. zelfs als cacao met een certificaat wordt verkocht, dan kan er nog steeds onvoldoende transparantie heersen over de omvang van de premie.
UTZ en Rainforest hebben geen vaste premie; de coöperatieve moet zelf met de koper onderhandelen over een gepaste premie. Die kan uiteindelijk lager zijn dan voorzien. Fairtrade heeft wel een vaste premie én een minimumprijs waaronder de gecertificeerde cacao van Fairtrade niet mag worden verkocht. Die minimumprijs lag enkele jaren een heel stuk onder de huidige prijs van de wereldmarkt en de cacaoproducenten in de gecertificeerde eerlijke handel blijven nog steeds niet gespaard van armoede. Daardoor rijst de vraag of de minimumprijs wel echt hoog genoeg is.

De premie mag dan een grote stimulans zijn, op zich lijkt ze geen grote impact te hebben op de werkelijke inkomsten van de landbouwers. Momenteel krijgen de landbouwers een pre-

mie van 150 à 200 USD per ton gecertificeerde cacao, dus 10% extra inkomsten. Van die premie moeten echter nog de kosten van de certificering worden afgetrokken. Die zijn van toepassing op alle cacao die de landbouwer produceert, ook al kan hij niet zijn hele oogst als gecertificeerd verkopen. De kosten van de certificering lopen nog meer op als de landbouwer twee of drie certificeringen heeft. Het financiële nettovoordeel van de premies blijft dan, in het beste geval, onduidelijk.

Aanbeveling:
Systemen invoeren om corruptie en ondoeltreffende onderzoeken te bestrijden

Uitdagingen: Onderzoek

De onafhankelijke controleorganen bezoeken de boerderijen en coöperatieven om te garanderen en controleren dat de eisen van de normen worden nageleefd. De betrouwbaarheid van die onderzoeken is als zodanig een essentieel element in het debat over de impact van de certificering.
De ervaringen in de cacao- en andere sectoren tonen aan dat het controlesysteem vaak niet kan vaststellen wanneer er niet wordt voldaan aan de criteria van de normen. Dat komt onder andere doordat de vele controlebezoeken aan de landbouwbedrijven doorgaans van tevoren worden aangekondigd, vaak om de kosten te beperken: de controleurs moeten naar afgelegen gebieden rijden om daar te praten met de verantwoordelijken, die dus zeker aanwezig moeten zijn. Een andere oorzaak schuilt in de deskundigheid van de controleurs en hun kennis van de normen. De controleurs hebben tenslotte weinig redenen om tijdens de onderzoeken kritisch te zijn, waardoor soms certificeringen worden toegekend terwijl de normen in werkelijkheid niet worden gerespecteerd. De controleorganen moeten hun interne prestatiesystemen herzien, corruptie bij de toekenning verhinderen en de geloofwaardigheid van hun certificeringsprocedures vergroten.

Momenteel lijken noch de kopers, noch de landbouwers tevreden met de onderzoeken. Vanuit het standpunt van de landbouwers zijn de onderzoeken vooral in het belang van de cacaokopers. Vanuit het standpunt van de kopers leveren de onderzoeken vaak onvoldoende garanties. Als de onderzoeken moeten fungeren als een systeem voor de controle van de aankopen, dan moeten de standaardiseringsorganismen meer geld uitgeven om ze efficiënter en geloofwaardiger te maken. Als ze echter ten goede moeten komen aan de landbouwers, dan moeten de onderzoeken eerder waken over de efficiënte werking van de opleidingsinstellingen, de leveranciers van landbouwproductiemiddelen, en het bestuur van de coöperatieven en overheidsorganisaties. Beide functies zijn echter nodig. Daarnaast moeten de gegevens van de controles en evaluaties beschikbaar zijn voor de landbouwers zodat die toegang krijgen tot de informatie over vooruitgang of stilstand. (Basu 2013).

Uitdagingen: Impact

Er is nood aan meer en betere evaluaties van de evolutie op lange termijn en uitwerking van certificering, vooral in de context van de snelle uitbreiding van de normsystemen in de cacaosector. Die evaluaties moeten duidelijk aantonen welke positieve en negatieve socio-economische en/of ecologische gevolgen de cacaoproductienormen hebben voor de kleine cacaoboeren. Ze moeten verder gaan dan de controles van willekeurige testen zodat oorzakelijke verbanden kunnen ontstaan in de ontwikkelingen in productiedomeinen. Zuiver gegevensonderzoek moet worden gecombineerd met een interpretatie gebaseerd op doordachte intuïtie.

Aanbeveling:
De impactstudies volledig beschikbaar maken, vooral de door fouten verworven ervaring en niet alleen de successen.

Daarnaast zijn kruiscontroles van de gegevens met andere belangrijke ontwikkelingen zoals de reglementering van de markten en andere politieke evoluties essentieel voor betrouwbare resultaten. In Côte d'Ivoire werden de handelaars in 2013 bijvoorbeeld verrast door een indrukwekkende verbetering van de kwaliteit van de cacaobonen. Dat was vooral te danken aan de nieuwe kwaliteitsregels in combinatie met een minimumprijs die door de Ivoriaanse regering werd opgelegd en niet aan de dure opleidingsprogramma's van de handelaars.

Uitdagingen: Boerenorganisaties

De certificering gebeurt meestal via de coöperatieven. Sommige coöperatieven zijn echter zo groot geworden dat een democratische vertegenwoordiging een grote uitdaging is geworden, net als de garantie dat de normen worden nageleefd. Andere coöperatieven zijn dan weer zo klein dat ze amper macht hebben om te onderhandelen.

Verbetering van de certificering

Toch worden er inspanningen geleverd om de certificering te verbeteren en het potentieel ervan te verruimen.

ISO / CEN

Sinds de lancering in 2011 kent de Europese procedure van het CEN voor een algemene norm voor duurzame cacao een enorme bloei. De producerende landen zijn nu steeds beter betrokken bij die procedure. Sinds de samenvoeging met het internationale ISO-systeem hebben ze ook meer inspraak. Toch duurt het nog jaren voordat de norm kan worden toegepast en de betrokkenheid en gelijkheid van de cacaoproducenten in die procedure is verre van ideaal. De procedure voor het stemmen van de normen is lang en hoewel de verschillende elementen van het ontwerp veelbelovend klinken, blijft het belangrijk om de lat heel hoog te leggen in de huidige norm.

Handelaars en vermalers: gebruikte cacao / gecertificeerde cacao / verbintenissen

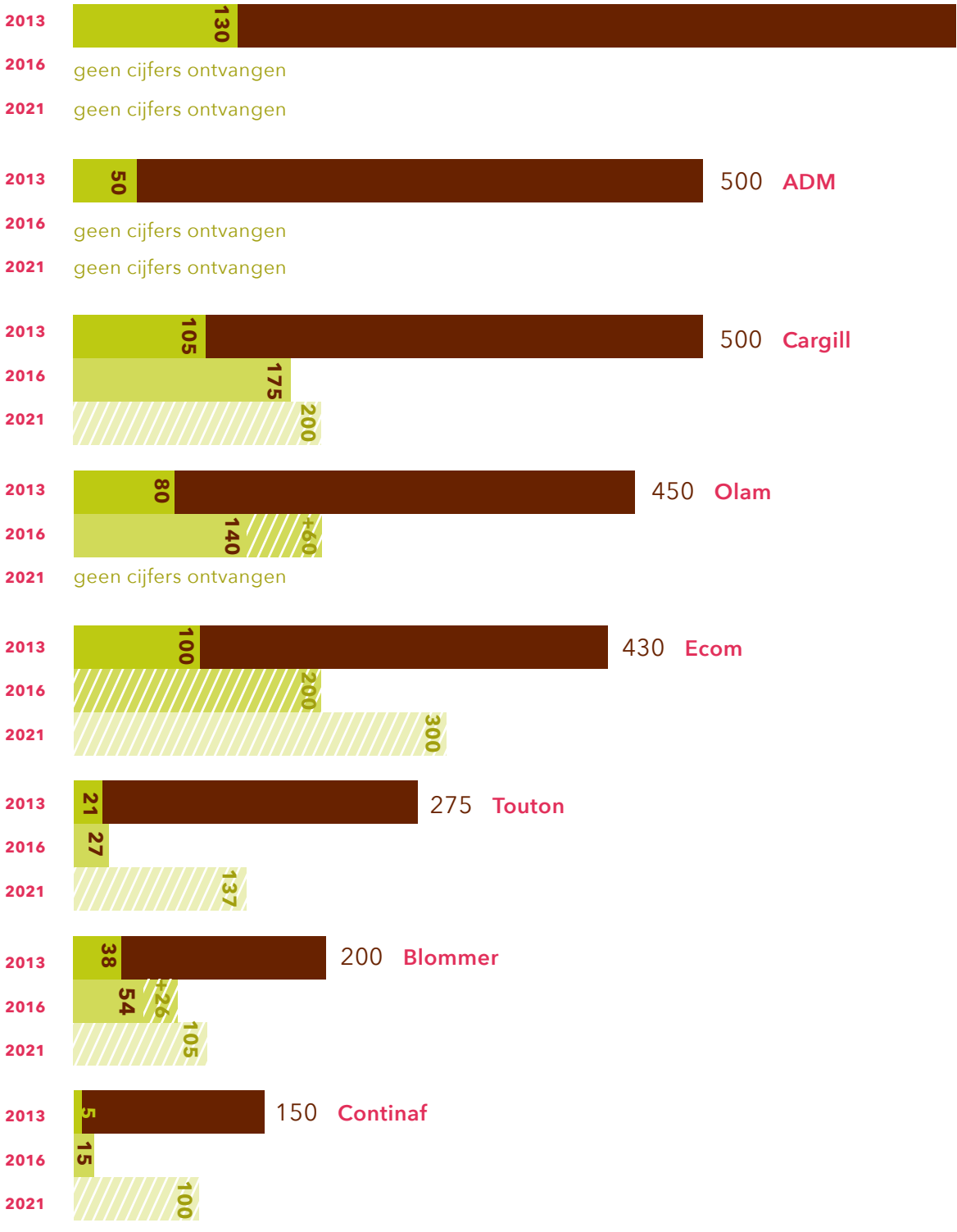

Herziening van de normen

De drie grootste standaardiseringsorganismen UTZ Certified (UTZ), Rainforest Alliance / SAN (RA) en Fairtrade International (FT) hebben op basis van vergelijkbare maar verschillende criteria normen opgesteld. Ze focussen elk op andere domeinen en hebben elk hun eigen " theory of change ". Die criteria worden geregeld bijgewerkt. UTZ heeft in het voorjaar van 2014 een nieuwe norm gepubliceerd met een nieuw kader voor kinderarbeid, gebaseerd op de gemeenschappen. RA bevindt zich in de laatste fases van een soortgelijke procedure voor de herziening van de criteria, maar de aanpassingen zijn nog niet gepubliceerd. FT heeft een nieuwe norm gelanceerd voor loonarbeid, die sinds midden 2014 van kracht is.

Inzet voor een bevoorrading met duurzame cacao

Het aantal ton gecertificeerde cacao neemt nog steeds toe, maar de vooruitgang vertraagt na enkele jaren van opmerkelijke groei. Tegelijkertijd blijft er verwarring bestaan over de werkelijk beschikbare hoeveelheid gecertificeerde cacao. Hoewel sommige bedrijven verklaren dat ze door uitputting van de voorraad geen grotere hoeveelheid gecertificeerde cacao kunnen kopen, geven de landbouwers aan dat het aanbod van gecertificeerde cacao nog veel groter is dan de vraag. Ondanks het beperkte vermogen van de normen om alle duurzaamheidsproblemen in de waardeketen van cacao op te lossen, geeft het percentage gecertificeerde cacao en het aantal landbouwers dat wordt bereikt een goede indicatie van de geboekte vooruitgang. Zolang de bedrijven met hun projecten de productie van duurzamere cacao bevorderen zonder echter onafhankelijke evaluaties van de geboekte vooruitgang te publiceren, bestaat er geen andere openbare indicator van de vooruitgang.

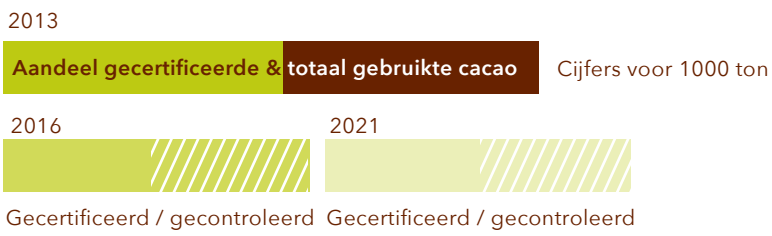

Chocoladeproducenten: gebruikte cacao / gecertificeerde cacao / verbintenissen

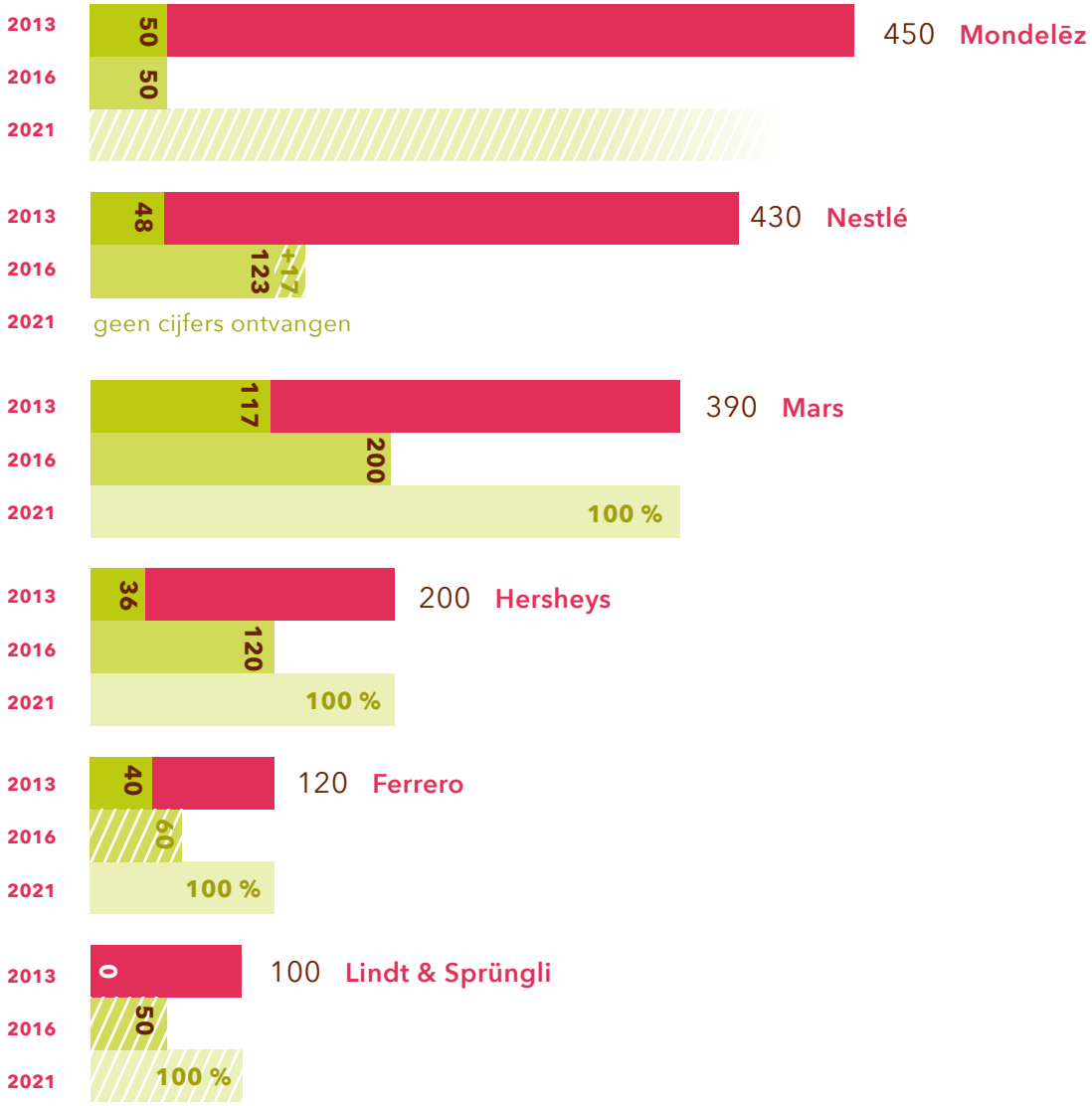

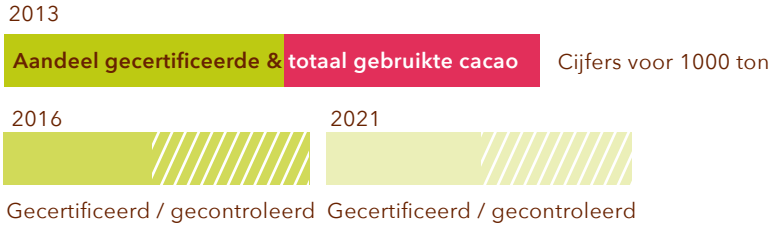

Eigen merken

De cacao gaat niet alleen naar de grote merken. Een grote hoeveelheid wordt gebruikt voor de productie van chocolade voor de kleinhandel, die vervolgens wordt verkocht onder eigen merken.

In Duitsland bijvoorbeeld hebben die retail een marktaandeel van 30%. Sommige zoals Lidl eisen van hun fabrikant dat die alleen chocolade van duurzame cacao gebruikt en de REWE Group wil tegen eind 2015 hetzelfde doen. Het gebruik van cacao van duurzame oorsprong is duidelijk mogelijk, zelfs voor de productie van goedkopere chocolade.

Opleiding van de landbouwers

In de vragenlijst die voor deze Barometer werd verstuurd, hebben we de bedrijven ook gevraagd om te vermelden hoeveel landbouwers zij hebben opgeleid. Een eenvoudige optelsom van die cijfers leert ons dat ongeveer 500 000 landbouwers een training kregen van de grote handelaars en verwerkers (behalve ADM, waarvan we geen cijfers kregen). De chocoladefabrikanten leidden volgens hun eigen cijfers zo'n 150 000 landbouwers op. In dat totaal van 650 000 (ongeveer 12% van het totale aantal van zo'n 5,5 miljoen cacaoproducenten) werden zeer waarschijnlijk veel landbouwers dubbel geteld. Als die bedrijven hun eigen beloftes inzake duurzame aankopen willen halen, dan zullen ze echter nog minstens drie keer zo veel landbouwers moeten opleiden.

Individuele projecten

Daarnaast is steeds meer cacao afkomstig van eigen projecten. Die wordt verkocht als "duurzaam", maar is niet gecertificeerd door een van de grote standaardiseringsorganismen. In de grafieken op de volgende/vorige pagina's is de duurzame cacao van die "individuele projecten" lichter groen gekleurd dan de cacao die een certificering volgens de belangrijkste normen heeft gekregen.

Dubbele certificering

De drie internationale standaardiseringsorganismen Fairtrade, UTZ Certified en Rainforest Alliance SAN certificeren bijna 1,4 miljoen ton cacao, dus ongeveer 30% van de wereldmarkt. Het is niet duidelijk welke hoeveelheid van de cacao afkomstig van door hen gecontroleerde groepen van landbouwers twee of zelfs drie keer wordt gecertificeerd. Dat betekent dat eenzelfde ton door meer dan één standaardiseringsorganisme als gecertificeerd kan worden beschouwd. Sommige betrokken partijen uit de sector of standaardiseringsorganismen schatten dat 33 tot 50% van de gecertificeerde cacao in werkelijkheid niet

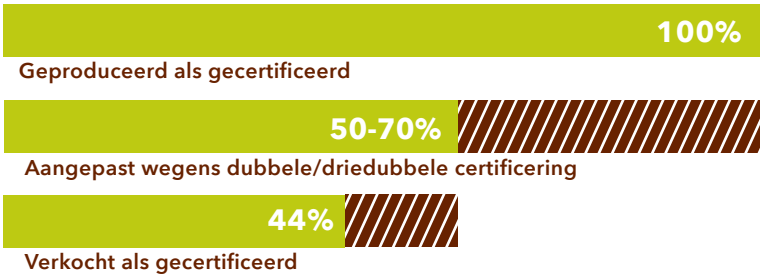

bestaat omdat die afkomstig is van groepen van landbouwers die twee of drie keer werden gecertificeerd. Dat betekent dat in werkelijkheid 720 000 tot 950 000 ton gecertificeerde cacao beschikbaar is. Ongeveer 631 000 ton cacao werd verkocht met een certificering. De helft werd niet verkocht aan de grote chocoladefabrikanten, maar aan kleine bedrijven en huismerken die met hun chocolade een niche aanspreken.

Ruil van poeder voor boter als equivalent van de cacaoboon

In het algemeen volstaan cacaomassa en cacaoboter voor de vervaardiging van chocolade. Cacaopoeder is vooral een afgeleid product. Toch is het mogelijk of zou het mogelijk kunnen zijn om het certificaat op het gekochte poeder bij bepaalde certificeringsnormen in te wisselen voor een eenzelfde hoeveelheid gecertificeerde cacaoboter of cacaomassa. Het uiteindelijke resultaat is dat de chocoladefabrikant een 100% gecertificeerde reep chocolade kan verkopen, terwijl slechts 60-80% van de gekochte hoeveelheid cacao daadwerkelijk gecertificeerd is. Dat betekent dat een landbouwer niet de volledige premie krijgt die hij zou moeten krijgen. Aan die praktijk, die oorspronkelijk werd voorgesteld als een middel om de integratie van duurzame cacao op gang te brengen, wordt stilaan een eind gemaakt.

Fairtrade heeft die werkwijze vorig jaar al afgeschaft, maar UTZ zal ze pas tegen 2018 geleidelijk afbouwen.

5. Verdeling van de waarde

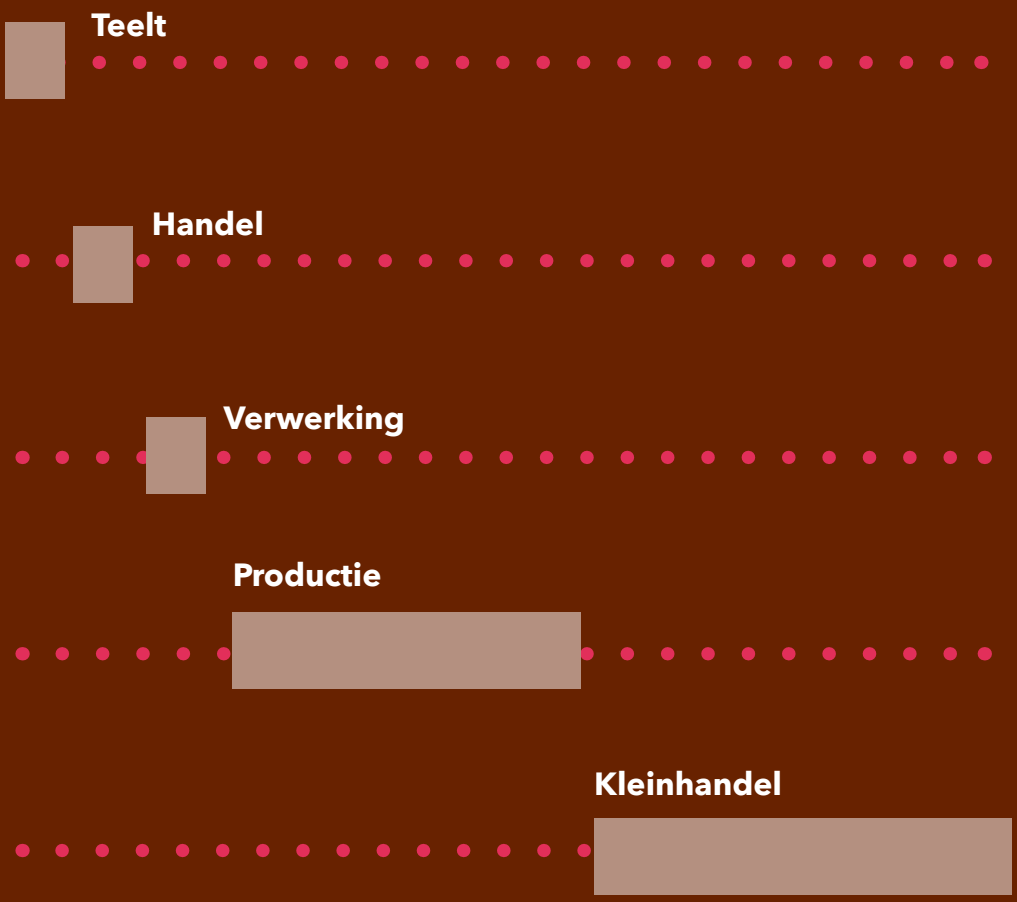

toegevoegde waarde

6,6

Teelt: Van boom tot boon

De cacaoplantage vormt de eerste stap in de waardeketen van cacao. Tijdens de twee oogstseizoenen worden de peulen geplukt. Die peulen worden vervolgens geopend en de bonen worden gescheiden van de zaadmantel en pulp. Vervolgens laat men de bonen enkele dagen ter plaatse in de pulp gisten, waarna ze in de boerderij of het dorp te drogen worden gelegd. In Latijns-Amerika verkopen de landbouwers vaak "vochtige" bonen: het drogen en gisten gebeuren daar op regionaal niveau. Soms worden de bonen ook in Côte d'Ivoire pas later gedroogd.

Armoede in de landbouw

De landbouwers hebben in de waardeketen het relatief hoogste inkomen (een Ivoriaanse cacaoproducent maakt bijna 60% "winst" op de verkoopprijs van zijn cacao). Maar de kleine omvang van hun bedrijven en de relatief lage opbrengst resulteren in erg lage totale jaarinkomsten. Omdat het veelal zelfstandigen zijn, worden die inkomsten niet beschouwd als "nettowinst" maar wel als inkomsten uit arbeid, grond en return on investment. Zelfs al kon de landbouwer zijn opbrengst verdubbelen en een premie ontvangen voor de productie van gecertificeerde cacao, dan zou zijn netto-inkomen vaak nog steeds onder de extreme armoedegrens blijven. De marktmacht speelt een belangrijke rol bij de invloed op de verdeling van de waarde. Cacaoproducenten hebben de kleinste marktmacht, ook al staat of valt de waardeketen met hen.

Prijs FOB

De prijs "Franco aan boord" of FOB is de prijs van een ton cacao na het laden op het schip in de haven van het produce-rende land. De prijs FOB verandert dagelijks en ligt doorgaans lager tijdens het oogstseizoen. In elk land krijgt de landbouwer een ander percentage van de prijs FOB. Ghana, de op één na grootste cacaoproducent ter wereld, heeft een lange traditie van een vaste prijs voor de landbouwers. De laatste jaren is ook Côte d'Ivoire, het belangrijkste cacaoproducerende land ter wereld, begonnen met de invoering van een vaste minimumprijs voor landbouwers die een minimumhoeveelheid leveren. Andere landen hanteren geen vergelijkbare regels voor vaste prijzen.

Onnauwkeurige gewichten en kwaliteitscontroles

Een vaak onderschatte kwestie is die van het gewicht, waarmee in het verkooppunt structureel wordt geknoeid. Door een gebrekkig toezicht kunnen corrupte kwaliteitscontroles de inkomsten van de cacaoboeren vaak verlagen. Volgens bronnen die voor deze Barometer werden geraadpleegd, wegen zelfs de officiële balansgewichten in sommige landen minder dan de waarden die erop vermeld staan. Het probleem doet zich niet alleen voor bij cacao, maar het is wel een realiteit waarmee veel cacaoproducenten worden geconfronteerd en dat hen 5% tot 20% van hun omzet kost terwijl hun kosten hetzelfde blijven.

Aanbeveling:
Mechanismen ontwikkelen voor een verhoging van de nationale minimumprijzen voor cacao zodat die prijzen in verhouding zijn met de werkelijke productiekosten.

Aanbeveling:
Onafhankelijke boerenorganisaties bevorderen.

Verdeling van waarde	Verkoop	Kosten	T. waarde	Winst	Uiteindelijke verkoop
Inkomen van de landbouwers	$ 1.874	$ 664	$ 1.210	$ 1.210	6,6%
Binnenlands transport	$ 1.971	$ 1.874	$ 97	?	0,5%
Belastingen / afzetorganisatie	$ 2.745	$ 1.971	$ 774	?	4,2%
Internationaal transport	$ 2.793	$ 2.745	$ 48	?	0,3%
Kosten haven van aankomst	$ 2.993	$ 2.793	$ 201	?	1,1%
Internationale handelaars	$ 3.038	$ 2.993	$ 45	$ 15	0,2%
Verwerkers en vermalers	$ 4.434	$ 3.038	$ 1.395	$ 211	7,6%
Fabrikanten*	$ 10.858	$ 4.434	$ 6.425	$ 870	35,2%
Kleinhandel & belastingen	$ 18.917	$ 10.858	$ 8.058	$ 473	44,2%

Per ton verkochte cacao

toegevoegde waarde
6,6%

toegevoegde waarde
6,3%

Transport en handel: van de boerderij naar de fabriek

Vanuit het dorp op het platteland wordt de cacao naar de lokale inzamelcentra en coöperatieven gebracht. Daar wordt hij gekocht door lokale handelaars of vergunde inkoopbedrijven, die de cacao in grotere hoeveelheden naar de havens vervoeren. Daar wordt de cacao bewaard tot hij naar de grote verwerkingshavens wordt verscheept om daar te worden gewassen en opgeslagen.

Binnenlands transport

De Ivoriaanse en Ghanese afzetorganisaties hebben een vast bedrag van de prijs FOB vastgelegd dat bestemd is voor de transportkosten van de boerderij naar de haven. In andere landen wordt geen vast bedrag gehanteerd. Daarnaast zijn er nog de opslag- en verwerkingskosten in de producerende havens. Het lokale transport van de boerderij naar het inzamelcentrum vertegenwoordigt over het algemeen de helft van de kosten van het binnenlandse transport.

Belastingen en afzetorganisaties

De belastingen op cacao verschillen enorm per land, net als de eventuele rol van de nationale afzetorganisaties voor cacao. In Nigeria worden amper belastingen geheven waardoor het percentage van de prijs FOB voor de landbouwers relatief hoog is. In Ghana en Côte d'Ivoire daarentegen gaat zo'n 20% - 30% naar belastingen en afzetorganisaties. De landen met hoge jaarinkomsten afkomstig van belastingen op cacao moeten transparant zijn over de opbrengsten en kosten van de cacao zodat een democratisch en verstandig debat mogelijk is.

Internationaal transport

De verzenders passen ter compensatie van de relatief lage internationale transportkosten relatief hoge overslagkosten aan de terminal (THC) in de havens van de consumerende landen toe. Vooral opvallend is dat Ghana meer vraagt voor de verscheping van zijn cacao dan andere West-Afrikaanse landen. Zo krijgt het

per verscheepte ton ongeveer € 17 meer dan de buurlanden. Dat levert Cocobod elk jaar bijna € 12 miljoen extra op.

De grondstoffenmarkt

De handelsondernemingen voor cacao doen meer dan alleen tastbare cacao kopen en verkopen. Een groot deel van hun activiteit situeert zich op de wisselmarkt voor grondstoffen. De verkopers kunnen zich beschermen tegen marktfluctuaties of zelfs profiteren van die fluctuaties via hedging, futures en andere marktmechanismen.

Op de markten van de grondstoffen wordt een belangrijke rol gespeeld door de banken en investeringsfondsen die niet actief zijn in de cacaosector. Ze hebben geen rechtstreekse belangen in de fysieke verwerking van het product en zijn gewoon actief op de markten van de grondstoffen om geld te verdienen met speculaties. Op die manier heeft hun betrokkenheid vaak onterecht een invloed op het mechanisme voor de vaststelling van de prijzen van vraag en aanbod.

Aanbeveling:
Transparantie garanderen over de inkomsten die de overheid verwerft uit cacao.

Aanbeveling:
De debatten over de prijsmechanismen en het leefbaar inkomen voor de kleine boeren bevorderen.

Verdeling van waarde	Verkoop	Kosten	T. waarde	Winst	Uiteindelijke verkoop
Inkomen van de landbouwers	$ 1.874	$ 664	$ 1.210	$ 1.210	6,6%
Binnenlands transport	$ 1.971	$ 1.874	$ 97	?	0,5%
Belastingen / afzetorganisatie	$ 2.745	$ 1.971	$ 774	?	4,2%
Internationaal transport	$ 2.793	$ 2.745	$ 48	?	0,3%
Kosten haven van aankomst	$ 2.993	$ 2.793	$ 201	?	1,1%
Internationale handelaars	$ 3.038	$ 2.993	$ 45	$ 15	0,2%
Verwerkers en vermalers	$ 4.434	$ 3.038	$ 1.395	$ 211	7,6%
Fabrikanten*	$ 10.858	$ 4.434	$ 6.425	$ 870	35,2%
Kleinhandel & belastingen	$ 18.917	$ 10.858	$ 8.058	$ 473	44,2%

Per ton verkochte cacao

toegevoegde waarde 6,6% | 6,3%

toegevoegde waarde 7,6% | 35,2%

Vervaardiging: van cacao tot chocolade

Cacaomassa is het belangrijkste ingrediënt van chocolade. Dat wordt vervolgens gemengd met cacaoboter en -poeder, suiker en melkpoeder (voor melkchocolade) om de couverture te maken. Daarna worden noten en andere ingrediënten toegevoegd. Dat mengsel wordt in vormen gegoten die het product de vorm geven die wij van chocolade gewend zijn. Achteraf wordt het product verpakt en voorbereid voor transport naar de retail.

Verwerking: van boon tot boter

Na aankomst in het verwerkingsbedrijf worden de bonen gemalen of gebrand tot cacaomassa. Daar wordt vervolgens door persing cacaoboter en cacaopoeder van gemaakt. De winsten voor de verwerkers bestaan uit de traditionele marges. Extra winst wordt verkregen door de aankoop van cacaomassa, cacaoboter en cacaopoeder (taart) op de internationale markt (vooral geproduceerd in het zuiden). Die producten worden dan geraffineerd, vermengd met andere vloeistoffen (verdund) en uiteindelijk verkocht als ingredienten van superieure kwaliteit. De verwerkingsbedrijven kunnen beslissen om een voorraad boter, massa en/of poeder aan te leggen om te profiteren van de prijsverschillen van die producten op de markt.

Gewicht en verlies van vocht

Tijdens de hele transportfase van de cacaobonen vermindert het gewicht van een ton cacao door vochtverlies. Het vochtgehalte op de boerderij zou rond 9,5% liggen. Eenmaal in de aankomsthaven zou het gezakt zijn tot 6,5%. Het vermalen en branden verlagen het vochtgehalte nog verder tot 1,5%. Bovendien houden de verwerkers ook rekening met een verlies op de bonen door slechte kwaliteit, afval in de cacao, enz.

toegevoegde waarde

44,2%

Kleinhandel: van chocolade tot consument

De chocolade gaat van de fabriek rechtstreeks naar de retail of eerst naar groothandelaars om van daaruit naar de retail te vertrekken.

Goedkope chocolade

De marges en winsten voor de retail staan om allerlei redenen onder druk, waaronder de prijzenoorlog en de economische recessie van de afgelopen jaren. Daardoor neemt de marktconcentratie in de kleinhandel toe. Ook de marges en winsten van de fabrikanten staan onder druk doordat de retail de druk bij hen proberen te compenseren in de bevoorradingsketen. Veel fabrikanten moeten bijgevolg hun groothandelsprijzen laten zakken.

De rol van de kleinhandel

De retail moeten veel nauwer betrokken worden bij het debat over duurzame cacao. Hun rol mag niet worden onderschat want zij bepalen immers de uiteindelijke prijzen voor de consument. Toch zijn ze opvallend afwezig in bijna elke bespreking over de duurzaamheid van cacao.

Aanbeveling:
De retail veel nauwer betrekken bij het debat over duurzame cacao.

Verdeling van waarde	Verkoop	Kosten	T. waarde	Winst	Uiteindelijke verkoop
Inkomen van de landbouwers	$ 1.874	$ 664	$ 1.210	$ 1.210	6,6%
Binnenlands transport	$ 1.971	$ 1.874	$ 97	?	0,5%
Belastingen / afzetorganisatie	$ 2.745	$ 1.971	$ 774	?	4,2%
Internationaal transport	$ 2.793	$ 2.745	$ 48	?	0,3%
Kosten haven van aankomst	$ 2.993	$ 2.793	$ 201	?	1,1%
Internationale handelaars	$ 3.038	$ 2.993	$ 45	$ 15	0,2%
Verwerkers en vermalers	$ 4.434	$ 3.038	$ 1.395	$ 211	7,6%
Fabrikanten*	$ 10.858	$ 4.434	$ 6.425	$ 870	35,2%
Kleinhandel & belastingen	$ 18.917	$ 10.858	$ 8.058	$ 473	44,2%

Per ton verkochte cacao

Aanbeveling:
Voorkomen dat de marktconcentratie zo extreem wordt dat de markt wordt verstoord.

Aanbeveling:
Van de bedrijven eisen dat ze het leefbaar inkomen voor cacao toepassen in hun bevoorradingsketen.

Samengeperste bevoorradingsketen

Het mechanisme van waarde en prijs is verstoord en moet worden hersteld. De consument koopt per slot van rekening chocolade met een prijs die de werkelijke productiekosten ervan niet weerspiegelt. De bevoorradingsketen wordt samengeperst.

Prijs van cacao op lange termijn

De afgelopen 160 jaar stonden de cacaoprijzen, met correctie van de verschillen door inflatie, alleen tijdens grote wereldwijde crisissen zo laag als nu. In de jaren 1860 en 1870 woedde niet alleen een burgeroorlog in Amerika, er was ook een wereldwijde recessie en in Europa vonden meerdere grote oorlogen plaats. Van 1910 tot 1940 werd de wereld opgeslorpt door de wereldoorlogen en de Grote Depressie. Sinds de vroege jaren tachtig kenden de cacaoprijzen echter een sterke daling en ze bleven ver onder het gemiddelde op lange termijn.

Schaalvoordeel

Op het eerste gezicht zijn de gemiddelde marges van de bevoorradingsketen nooit overdreven hoog, hoewel sommige bedrijven grote winstmarges halen. Daarnaast kunnen de absolute winsten groot zijn voor bedrijven die op grote schaal actief zijn. Omgekeerd kan worden gesteld dat hoe kleiner de omvang van het bedrijf, hoe moeilijker het wordt om aan de kost te komen. Veel kleine spelers in de bevoorradingsketen balanceren op de rand van faillissement of vallen ten prooi aan fusies en overnames.

Keuze van de kosten

De marges van de grote fabrikanten en verwerkers lijken misschien niet buitensporig, de grootste spelers uit de sector maken wel allerlei keuzes die de zwakkere spelers zoals cacaopro-

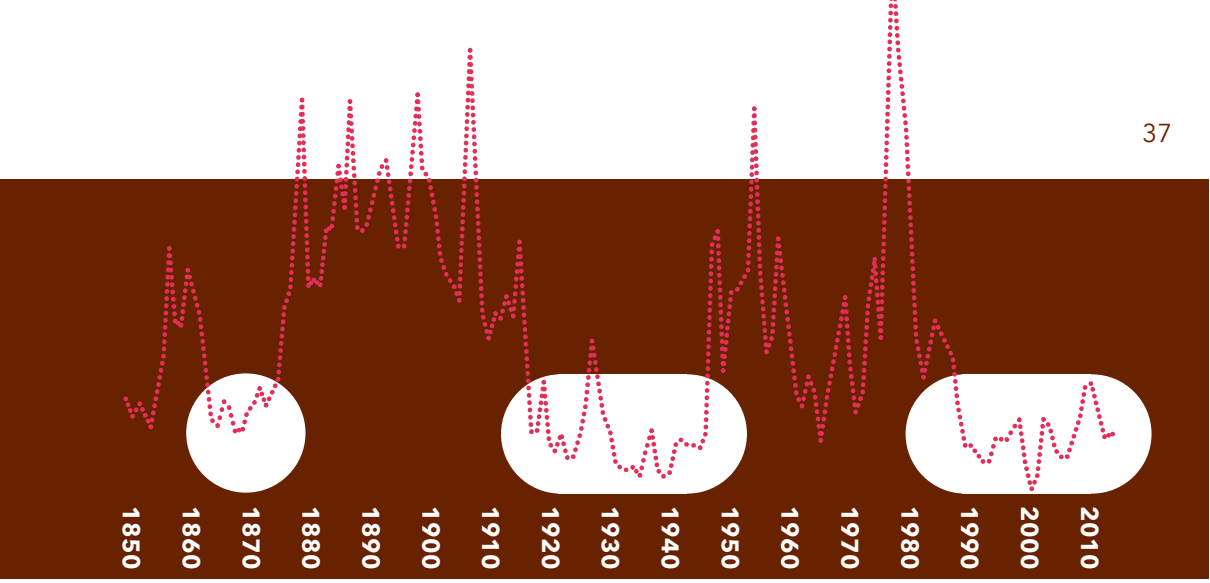

ducenten niet kunnen maken. Het jaarsalaris van de CEO's van grote chocoladefabrieken is vaak bijna even hoog als de bedragen die het bedrijf investeert in duurzame cacao. Daarnaast hebben deze bedrijven ook astronomische marketingkosten. De Cacaobarometer van 2009 berekende dat slechts 1% van het marketingbudget van de grootste chocoladefabrikanten (86 miljoen dollar per jaar) al volstaat om de opleidingskosten van 430 000 landbouwers in Côte d'Ivoire te betalen, dus de helft van alle cacaoboeren (Cacaobarometer 2009). Als de bedrijven beslissen om evenveel geld te investeren in de cacaoproducenten als in marketing, dan zouden de meeste problemen waarmee cacao te kampen heeft van de ene dag op de andere opgelost zijn.

Herverdeling

Als de helft van de chocoladewinst van de grootste fabrikanten en verwerkers werd verdeeld onder de 5,5 miljoen kleine cacaoproducenten wereldwijd, dan zou hun jaarlijks inkomen in theorie hoger zijn. In Côte d'Ivoire zou het bijvoorbeeld dertien procent hoger liggen. Dat lijkt veel, maar de meeste landbouwers zouden dan nog steeds een heel stuk onder de extreme armoedegrens blijven. Een mogelijk voorstel voor een betere verdeling van de waarde is een Internationaal Cacaofonds, waarbij een kleine extra heffing bij de handelaars in grondstoffen in een fonds wordt gestoken om dat geld vervolgens te herinvesteren in de gemeenschappen die cacao produceren. Die oplossing biedt verlichting voor enkele van de ergste armoedegevallen, maar de herverdeling van de winsten zou slechts een deel van het antwoord zijn. Onze ambities moeten nog veel verder gaan om oplossingen te kunnen vinden voor de uitdagingen waarmee de cacaosector wordt geconfronteerd.

Aanbeveling:
De debatten over de prijsmechanismen en leefbaar inkomens voor de kleine boeren bevorderen.

Geïntegreerde kosten

De berekeningen in dit hoofdstuk houden geen rekening met de kosten die niet door de waardeketen worden betaald, de zogenaamd "verborgen" sociale, ecologische en economische kosten. Geen toegang tot gezondheidszorg, onderwijs en drinkbaar water, milieubederf, groeiachterstand door ondervoeding, corruptie ten gevolge van de armoede… Veel van die problemen vloeien voort uit de te lage prijzen die de landbouwers ontvangen. In economische termen zijn dat "geëxternaliseerde" kosten. Voor een echt duurzame cacaoketen die aantrekkelijk is voor de toekomstige generaties moeten ook die kosten daarin worden opgenomen.

Stijging van de prijs op de boerderij

Door de huidige keuzes van de bedrijfsuitgaven en de marges over de hele waardeketen circuleert er te weinig geld in de waardeketen van cacao om die goed te laten functioneren. De waardeketen van cacao is een mooi voorbeeld van de trend van de afgelopen decennia: de waardeketen wordt helemaal tot het uiterste samengeperst.
Als cacao echter aantrekkelijk moet worden voor toekomstige generaties van landbouwers, dan moet worden ingegrepen om de prijs te verhogen zodat die een bepalende factor wordt voor de hoogte van het inkomen van boerenfamilies (zie het volgende hoofdstuk voor meer details).

Het mechanisme voor de vaststelling van de prijzen zelf is een complex systeem. De cacaoprijs kan niet door een bepaalde speler in het bijzonder worden verhoogd. De werkwijze voor de bepaling van de cacaoprijs kan alleen worden herzien via internationale gesprekken. De commerciële spelers aarzelen omwille van de antitrustwetten om te praten over de prijzen of over wat een goed inkomen zou zijn voor de cacaoproducenten, maar toch moeten er middelen worden gevonden om over dit cruciale onderwerp een grootschalige dialoog op te starten. In andere sectoren, zoals de Duitse vleesmarkt, bestond een soortgelijke aanpak in samenwerking met de relevante antitrustorganisaties.
Op dit vlak wordt een belangrijke rol toegekend aan de overheden en andere wetgevende organen. In elk geval moeten alle groepen van betrokken partijen bij dit debat worden betrokken.

6. Leefbaar inkomen voor de kleine cacaoboeren

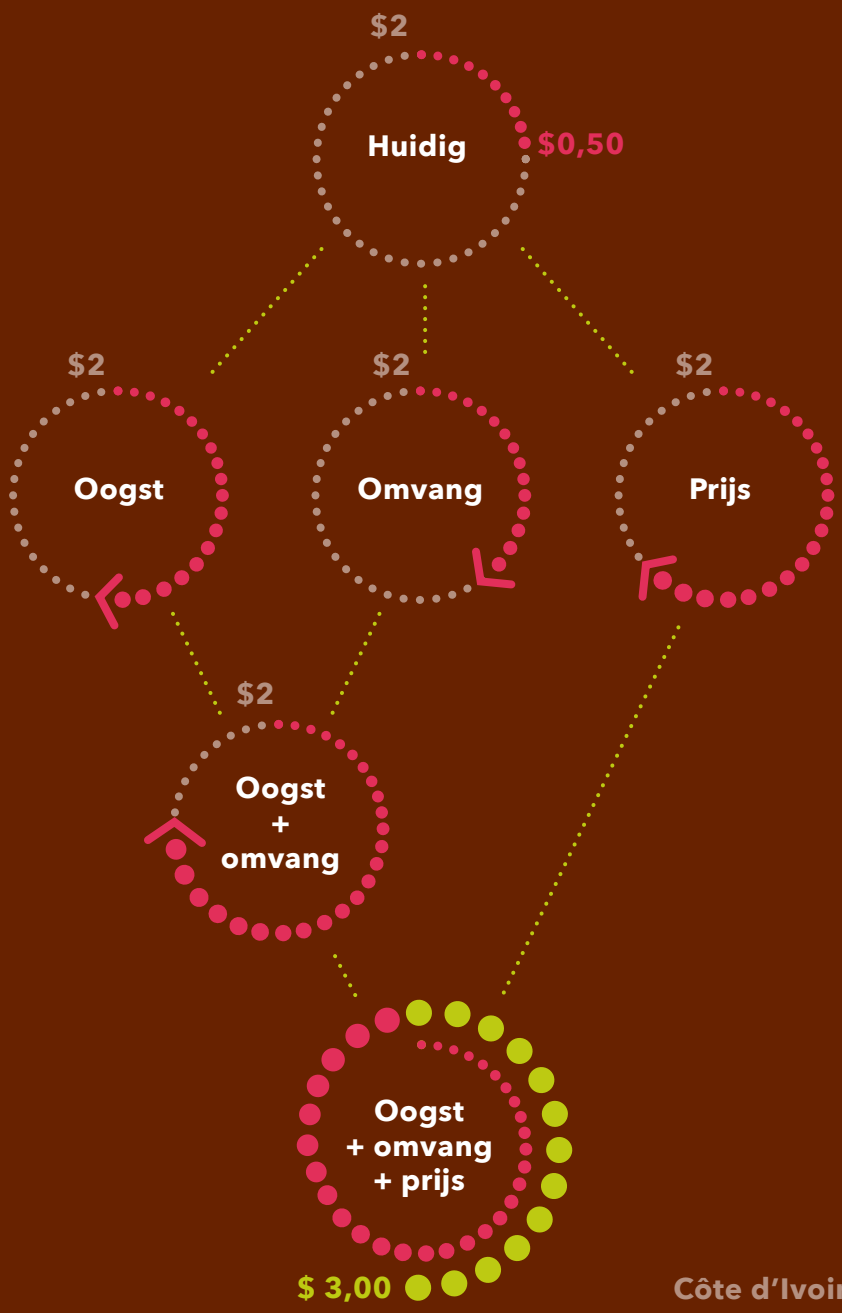

Er zijn twee belangrijke redenen waarom de kleine cacaoproducenten een leefbaar inkomen moeten krijgen. Enerzijds de commerciële noodzaak om het voortbestaan van de bevoorradingsketen van cacao op lange termijn te beschermen en anderzijds de noodzaak die verband houdt met de waarde om het basisrecht op een aanvaardbaar inkomen te waarborgen[3]. Beide argumenten vragen een diepgaande bespreking.

Aanbeveling:
Statistische gegevens verzamelen over de gemeenschappen van cacaoproducenten om een precies leefbaar inkomen te berekenen.

Er bestaat veel eensgezindheid over het feit dat het nodig is om van de cacaoteelt opnieuw een aantrekkelijk beroep te maken teneinde de cacaobevoorrading in de toekomst te kunnen blijven waarborgen. De meeste programma's voor duurzame ontwikkeling in de cacaosector omvatten een vergroting van de oogst en sommige streven ook naar diversificatie van de teelt. Geen enkel programma baseert zich voor de uitwerking van die programmapunten echter op een berekening van de basisbehoeften en van de nettowinst die nodig is om aan die behoeften te kunnen beantwoorden.

Aanbeveling:
Commerciële basismodellen uitwerken voor leefbare inkomens in alle programma's voor duurzame ontwikkeling

Kleine cacaoboerderijen verschillen niet van andere bedrijven. De inkomsten van een landbouwer worden bepaald door slechts vier basisfactoren: productiekosten, geproduceerde hoeveelheid, verkoopprijs op de boerderij en kwaliteit van het product. Een leefbaar inkomen omvat echter nog andere aspecten: de levensbehoeften, het aantal personen ten laste, het aantal werknemers of helpers, de voedselvoorziening (die niet moet worden gekocht) en de diversifiëring van de inkomstenbronnen. Met al die variabele elementen moet rekening worden gehouden zodat een methode voor de berekening van het leefbaar inkomen kan worden uitgewerkt.

Aanbeveling:
De interne kosten herverdelen voor duurzamere handel.

Aanbeveling:
Mechanismen voor de vaststelling van de prijzen gebruiken zodat een leefbaar inkomen mogelijk wordt.

Bestaansminimum en leefbaar inkomen

In de cacaosector worden de meeste boerderijen geleid door kleine onafhankelijke boeren en hun gezin. Ze werken niet in loondienst en vallen dan ook niet onder de categorieën waarop de criteria voor het bestaansminimum en het leefbaar inkomen van toepassing zijn (in de meeste cacaoproducerende landen ligt het bestaansminimum ver boven het leefbaar inkomen).

3. De inleiding van de oprichtingsakte van de Internationale Arbeidsorganisatie van 1919 schrijft voor dat een "gepast loon om een aanvaardbare levensstandaard aan te houden die in overeenstemming is met de tijdgeest en het land" noodzakelijk is. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens bepaalt dat "een rechtvaardige en gunstige beloning" een basisrecht is, niet alleen voor degene die arbeid verricht maar ook voor zijn gezin (VN 1948: artikel 23 (3)). Het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten is nog specifieker en noemt een "behoorlijk levenspeil voor hen en hun gezin" een basisrecht (VN 1966: artikel 7). Bovendien bepalen de Principes voor Bedrijven en Mensenrechten van de Verenigde Naties dat de overheid verplicht is de burgers te beschermen tegen schendingen van de mensenrechten en dat het de verantwoordelijkheid van de bedrijven is om die mensenrechten te respecteren (VN 2011).

Toch kan de methode voor de berekening van het bestaansminimum deels worden toegepast om een definitie van het leefbaar inkomen te formuleren. De drie grootste standaardiseringsorganismen (UTZ Certified, Fairtrade en Rainforest Alliance) hebben intussen in het kader van het gezamenlijke plan rond het bestaansminimum in hun herziene normen criteria voor het bestaansminimum opgenomen of zijn daarmee bezig. Slechts een minderheid van de cacaoproducenten komt echter in aanraking met de certificering en de landbouwers zijn zoals eerder vermeld doorgaans geen loontrekkenden.

De IAO werkt momenteel aan een initiatief rond waardige arbeidsomstandigheden in een ruimere context zodat de inspanningen ook van toepassing zijn op zelfstandige arbeiders zoals landbouwers. GISCO, ISEAL en de Sustainable Food Lab leveren eveneens inspanningen om definities uit te werken voor het leefbaar inkomen van de kleine cacaoproducenten. De resultaten van die projecten moeten zoveel mogelijk openbaar worden gedeeld zodat voor de sector een onderbouwd debat over dit cruciale onderwerp kan worden gestart en de gepaste maatregelen kunnen worden getroffen.

Productiekosten

Tijdens elk oogstseizoen hebben de landbouwers een heleboel basisproductiekosten die moeten worden betaald: gebruik van pesticiden en meststoffen, huur van grond, teeltbenodigdheden, opleidingskosten, vervoer en opslag, gedeelte van de bijdrage voor het lidmaatschap van een coöperatieve, onderhoudskosten, informele verkeersbelastingen, enz. Sommige van die terugkerende werkingskosten worden ruimschoots onderschat. Veel landbouwers zijn pachters of huren de grond waarop ze telen en ze betalen voor het gebruik van die grond in contanten of met een percentage van hun geoogste cacao. Die kosten worden zelden opgenomen in de huidige berekeningen.
Naast de werkkrachten uit het gezin wordt ook bijna overal een beroep gedaan op loonarbeiders (seizoenarbeiders), vooral in de oogstperiode, en ook die worden vaak niet opgenomen in de huidige berekeningen.

Investeringskosten

Het huidige debat rond een verhoging van de inkomsten van de landbouwers gaat grotendeels over de productiviteit van de cacaoplantages. Een cacaoboer moet veel investeren in onderwijs en productiemiddelen om te slagen in de verdubbeling of zelfs verdrievoudiging van de opbrengst die sommige cacaobedrijven als doel stellen. Toch is het niet zeker dat de inkomsten bij een betere oogst meer stijgen dan de productiekosten: er zijn immers ook meer agrochemische producten, extra opleiding en meer loonarbeiders nodig. Met betrekking tot die hogere productiviteit moeten kosten-

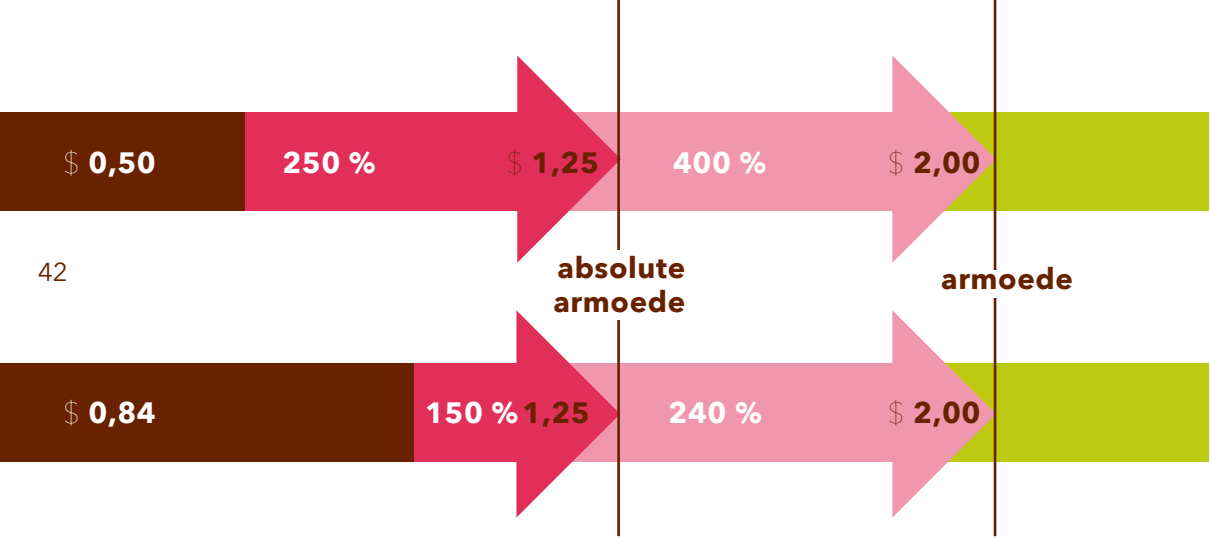

batenanalyses worden uitgevoerd en de resultaten moeten duidelijk aan de landbouwers worden gecommuniceerd voordat die programma's in de praktijk worden gebracht. Zo kunnen tevens de frustraties worden verminderd die veel landbouwers momenteel aan dergelijke programma's overhouden.
Die investeringskosten moeten over het algemeen al in het begin gebeuren en vereisen daarom de toegang tot kredieten, wat voor de meeste boeren en vooral boerinnen een grote uitdaging is.
De onzekerheid over het grondbezit, de gebrekkige beschikbaarheid van krediet en de interesten maken die uitdaging nog groter.
Lage landbouwinkomsten kunnen erop wijzen dat de landbouwers moeten kiezen voor investeringen om te overleven in plaats van investeringen in de toekomst van de kinderen of degelijk voedsel voor hun gezin.

Kosten van de cacaoteelt

Uit een optelsom van bovenstaande elementen vloeit voort dat de kosten van de bedrijven in het kader van een berekening van het leefbaar inkomen minstens moeten volstaan voor de betaling van:

- **Uitrusting:** materiaal voor de oogst, beschermende kledij (voor het gebruik van pesticiden), laarzen
- **Kennis:** kosten van opleidingen en bij sommige landbouwers ook de kosten van certificeringen en controles
- **Arbeid en grond:** tewerkgestelde seizoenarbeiders, gebruik van grond (inclusief pacht), arbeid door gezinsleden (mannen, vrouwen, kinderen)
- **Infrastructuur:** lokaal transport, opslag, lidmaatschap van een coöperatieve
- **Financiën**: beschikbaarheid van en toegang tot betaalbare kredieten en verzekeringen, belastingen (indien van toepassing)

Zodra die variabelen zijn becijferd, kunnen de (verwachte) kosten van de boerderij worden berekend.

Opbrengsten van de cacaoteelt

De opbrengsten van de boerderij zijn relatief eenvoudig te berekenen: de hoeveelheid geproduceerde cacao vermenigvuldigen met de ontvangen prijs.
Voor een degelijke berekeningsmethode zijn echter enkele basisvariabelen nodig. Voor de berekening van de toekomstige inkomsten moet een inventaris worden gemaakt van de omvang van de boerderijen (rekening houdend met de bestaande overwaardering van de omvang van de boerderijen en met de hoeveelheid bewerkbare landbouwgronden in vergelijking met de totale grootte van de boerderij), de huidige opbrengst per hectare (of verwachte toekomstige opbrengsten, rekening houdend met de hogere opbrengst door productiviteitsprogramma's), en de prijs die een landbouwer voor zijn cacao zou moeten krijgen. Na de becijfering van die variabelen kunnen de (verwachte) landbouwinkomsten van de cacao en de netto landbouwwinst van de cacao worden berekend: *ontvangsten min landbouwkosten = netto landbouwwinst* van de cacao.

Gezinsgrootte en monocultuur

De berekening van het leefbaar inkomen hangt niet alleen af van het nettoresultaat van de cacaoteelt op de boerderij. Ook de gezinsgrootte en het bestaan van andere inkomstenbronnen spelen een rol. Er bestaan om verschillende redenen internationale en zelfs nationale verschillen tussen de gemiddelde gezinsgrootte en de mate van diversificatie van de teelt. Een groter aantal personen ten laste leidt tot een lager inkomen per persoon. Een onrealistisch laag aantal personen ten laste en/of die afhankelijk zijn van cacao voor het inkomen vertaalt zich in een raming van het inkomen die geen realistische weerspiegeling is van de armoede in de cacaoproducerende gemeenschappen.

Het is daarom van essentieel belang dat wordt gewerkt met regionale indicatoren voor de gemiddelde gezinsgrootte en de mate van diversificatie van de teelt zodat correcte berekeningen mogelijk zijn.

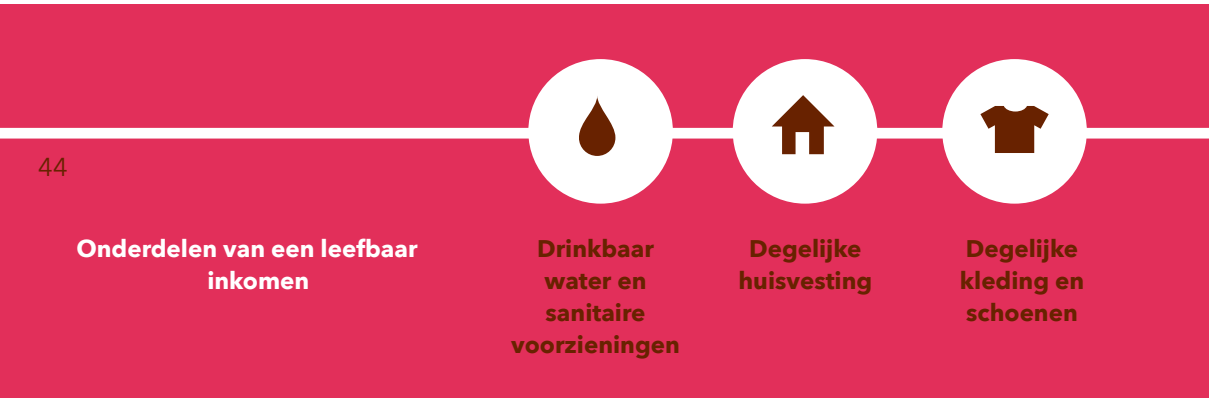

Huidige armoedegraad bij de cacaoboeren

Met die variabelen in het achterhoofd is ook een berekening van het inkomen per persoon dus logisch. Dat hebben we geprobeerd op basis van de gegevens die momenteel beschikbaar zijn (infographic op de vorige pagina's). Het blijft echter een uitdaging om die berekeningen te zien in het perspectief van wat armoede nu precies is. Er zijn verschillende benaderingen mogelijk. Enerzijds kunnen de armoedegrenzen van de Wereldbank worden gevolgd: minder dan 2 dollar per inwoner per dag betekent dat iemand in armoede leeft, minder dan 1,25 dollar komt overeen met extreme armoede. Anderzijds kan worden vergeleken met de nationale armoedegrenzen zoals bepaald door veel cacaoproducerende landen. Daarbij komt nog een extra moeilijkheid: er bestaan vaak grote verschillen in de toegang tot basisvoorzieningen en sociale diensten (Anker 2011: 40), niet alleen tussen de landen onderling, maar vaak ook tussen de nationale regio's en zelfs tussen de dorpen.

Berekening van de behoeften

Volgens de IAO moeten de basisnormen voor een gepast loon rekening houden met de "behoeften van de arbeiders en hun gezin", "de kosten van levensonderhoud, de voordelen van de sociale zekerheid en de levensstandaard in vergelijking met andere sociale groepen" en "economische factoren, inclusief de noodzaak van economische ontwikkeling, de productiviteitsniveaus en de mate waarin het wenselijk is om een hoge tewerkstellingsgraad te bereiken en te behouden" (Conventie 131, artikel 3 van de IAO, 1970).

In dat opzicht is een regionale inventaris van de kosten van het echte leven een nauwkeurigere – maar ook duurdere – manier om de behoeften te berekenen: zie hierboven.

Een overzicht van de behoeften – net als een methodiek voor de evaluatie van de bijbehorende kosten – voor de hele sector zou erg waardevol zijn om de impact van onderzoek en programma's te

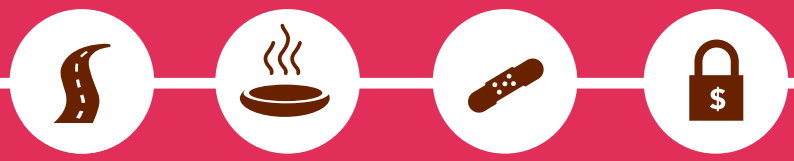

Infrastructuur | **Voedzaam voedsel tegen lage prijzen** | **sociale zekerheids-voorzieningen en sociale basisdiensten** | **Spaargeld voor economische veerkracht**

kunnen meten. In afwachting van dergelijke precieze berekeningen gaat het op feiten gebaseerde debat over de huidige inkomsten van de gezinnen op de cacaoboerderij, waardoor het moeilijk is om een nauwkeurig beeld te krijgen van het verschil tussen het echte en het gewenste inkomen van de gezinnen.

Prijzen

De landbouwers moeten voor hun bestaansminimum hard en efficiënt werken en een goed product afleveren. Zelfs al zouden de variabelen zoals de opbrengst of de omvang van de boerderijen aanzienlijk veranderen, dan blijft de kans nog steeds klein dat een landbouwer uit de armoede kan klauteren als de prijs op de boerderij niet mee verandert. Alleen als de prijs veel stijgt kunnen de landbouwers in combinatie met de twee bovengenoemde factoren uit de armoede proberen te geraken.

Uitwisseling tussen de sectoren is nodig

De cacaosector is niet als enige op zoek naar een methode om een leefbaar inkomen of bestaansminimum te berekenen. Het debat over een gepast loon is al enkele jaren aan de gang in de textielsector en in verschillende landen werden al gegevens verzameld. De producenten en handelaars van gewassen zoals bananen, thee, druiven, bloemen en katoen proberen zelf ook manieren te vinden om een gepast loon te berekenen en, in sommige regio's waar de producten worden geteeld door kleine boeren, om een leefbaar inkomen te bepalen (Anker / Anker 2013, 2013a, 2014, 2014A).

Certificering

De premies die worden betaald door de standaardiseringsorganismen lossen het probleem van de prijzen slechts gedeeltelijk op. De financiële voordelen van de certificering voor aftrek van de kosten liggen gemiddeld tussen $ 150 en $ 200 per ton en doen het inkomen van de landbouwer in het beste geval met 10% stijgen, maar daarvan moeten nog de kosten voor lidmaatschap van coöperatieven, controles, enz. worden afgetrokken.

7. Conclusies en belangrijke aanbevelingen

Zolang de cacaoteelt geen **leefbaar inkomen** oplevert, is zij gewoonweg niet duurzaam. Het gaat om een commerciële noodzaak op lange termijn en een basisrecht voor iedereen. Daarvoor zijn een verbetering van de huidige **landbouwpraktijken**, de strijd tegen marktconcentratie, investeringen in **lokale infrastructuur** en de dienstensector, en een herziening van de internationale mechanismen voor de **vaststelling van de prijzen** nodig.

De term "**gedeelde verantwoordelijkheid**" wordt steeds vaker gebruikt. En dat moet ook. Het is niet realistisch om te verwachten dat een enkele speler alle problemen van de bevoorradingsketen van cacao kan oplossen. Elke grote speler moet zijn deel van de last dragen en veel kwesties moeten **door alle concurrenten samen** worden aangepakt.

Om dat concreter te maken, formuleert de Cacaobarometer 2015 enkele specifieke aanbevelingen voor een heleboel betrokkenen om:

- ***De impact van de certificering te verbeteren***
- ***Het aandeel van de cacaoproducenten in de waardeketen te vergroten***
- ***Een model voor een bestaansminimum voor de kleine cacaoboerderijen uit te werken***

Belangrijkste aanbevelingen voor de overheden van de producerende landen:

- Mechanismen ontwikkelen voor een verhoging van de nationale minimumprijzen voor cacao zodat die prijzen in verhouding zijn met de werkelijke productiekosten
- Onafhankelijke boerenorganisaties bevorderen
- Transparantie garanderen over de inkomsten die de overheid verwerft uit cacao
- Voldoende investeren in landelijke infrastructuren en diensten
- Statistische gegevens verzamelen over de gemeenschappen van cacaoproducenten om een precies minimuminkomen te berekenen

Belangrijkste aanbevelingen voor de overheden van de consumerende landen:

- Voorkomen dat de marktconcentratie zo extreem wordt dat de markt wordt verstoord
- De debatten over de prijsmechanismen en het leefbaar inkomen voor de kleine boeren bevorderen

- Een Internationaal Cacaofonds oprichten op het niveau van de grondstoffen om dat geld te herinvesteren in de gemeenschappen die cacao telen
- In bedrijven een verplicht onderzoeksproces instellen met betrekking tot de mensenrechten
- Van de bedrijven eisen dat ze het leefbaar inkomen voor cacao toepassen in hun bevoorradingsketen

Belangrijkste aanbevelingen voor de bedrijven:

- Inspanningen leveren voor de aankoop van 100% duurzame cacao die onafhankelijk wordt gecontroleerd
- De interne kosten herverdelen voor duurzamere handel
- Transparantie verzekeren over de betalingen aan regeringen en nationale cacao-instituten
- Commerciële basismodellen uitwerken voor leefbare inkomens in alle programma's voor duurzame ontwikkeling
- De verzamelde gegevens over cacao delen
- Een verplicht onderzoeksproces uitvoeren met betrekking tot de mensenrechten

Belangrijkste aanbevelingen voor de boerenorganisaties en burgermaatschappij:

- Bestaande netwerken van organisaties voor boerenrechten versterken en nieuwe oprichten
- De dialoog tussen de boeren en de burgermaatschappij in het zuiden en noorden verbeteren
- Onafhankelijke boerenorganisaties bevorderen
- Inspanningen leveren voor en het bewustzijn vergroten rond het belang van een leefbaar inkomen

Belangrijkste aanbevelingen voor de standaardiseringsorganismen:

- De impactstudies volledig beschikbaar maken, vooral de door fouten verworven ervaring en niet alleen de successen
- Systemen invoeren om corruptie en ondoeltreffende onderzoeken te bestrijden
- Een commercieel basismodel voor een leefbaar inkomen in elke norm uitwerken en integreren

Belangrijkste aanbevelingen voor de hele sector:

- Een gezamenlijke strategie uitwerken voor:
- het bestaansminimum
- het overtuigen van niet-georganiseerde landbouwers om lid te worden van boerenorganisaties
- mechanismen voor de vaststelling van de prijzen op de cacaomarkten
- Voorschriften invoeren om ervoor te zorgen dat in zowel de consumerende als de producerende landen de kosten worden geïntegreerd zodat in de hele sector gelijke concurrentievoorwaarden bestaan

Toelichting bij de grafieken en tabellen

Bronnen en berekeningen
Op www.cocoabarometer.org staat een volledig overzicht van de bronnen en Excel-bestanden om te downloaden. Daarin staan de cijfers die werden gebruikt voor de berekeningen in deze Cacaobarometer.

We vragen in deze Barometer om meer gedeelde en transparantere gegevens. In dat opzicht verschaffen we een volledige toelichting van alle gebruikte bronnen voor de berekeningen van het minimuminkomen en de verdeling van de waarde, die op www.cocoabarometer.org beschikbaar is in de vorm van een Excel-bestand om te downloaden.

Opmerkingen over en/of verbeteringen van de database zijn welkom voor toekomstig gebruik.

Winsten en marges
Aangezien de grote bedrijven hun specifieke winsten uit cacao niet publiceren, zijn de berekeningen van de marges en winsten voor de handelaars, verwerkers en fabrikanten in dit document allemaal extrapolaties. Ze zijn gebaseerd op de gemiddelde marges en hoeveelheden zoals die werden verzameld tijdens interviews en onderzoeken voor dit document.

Afbeelding op de voorpagina
De geschatte jaarlijkse winsten van de grote cacaoverwerkers en chocoladefabrikanten op basis van het totaal aantal ton en de gemiddelde marges per ton (zie afbeeldingen 4 en 6 voor de toelichting). Geschat inkomen van de cacaoboeren per persoon ten laste per dag (zie afbeelding 9 voor de toelichting).

Afbeelding 1 (pagina 4)
Wereldwijde productie en consumptie
Bron: ICCO 2014. Tabel productie nr. 4 (voor 2013/2014), Tabel consumptie nr. 37 (voor 2012/2013).

Afbeelding 2 (pagina 6).
Marktconcentratie
Gebaseerd op eigen berekeningen.

Afbeelding 3 (pagina 19)
Normen aantal ton
Gegevens die ons vriendelijk werden meegedeeld door de standaardiseringsorganismen op basis van een vragenlijst. Aantal ton Fairtrade voor het oogstseizoen 2012/2013, niet voor het kalenderjaar 2013.

Afbeelding 4 (pagina 24 en 26)
Aantal ton bedrijven
Gegevens die ons vriendelijk werden meegedeeld door de bedrijven. De grootste handelaars, vermalers en chocoladefabrikanten kregen een vragenlijst, die (gedeeltelijk) werd beantwoord door Barry Callebaut, Blommer, Cargill, Continaf, Ecom, Ferrero, Hershey, Lindt und Sprüngli, Mars, Mondelēz, Nestlé, Olam en Touton. Alleen ADM heeft geen cijfers meegedeeld; het vermelde cijfer werd overgenomen uit de Cacaobarometer 2012. Aangezien de gegevens uit de antwoorden niet gemakkelijk te vergelijken zijn en er vragen rijzen bij de geloofwaardigheid van de in werkelijkheid gebruikte programma's voor de metingen, vormt deze berekening slechts een ruwe benadering van de werkelijke situatie. Omdat het gaat om handel, is een dubbele registratie als handelaar/verwerker mogelijk en zelfs onvermijdelijk.

Afbeelding 5 (pagina 28)
Dubbele / driedubbele certificering
Zie de tekst op pagina 28.

Afbeelding 6 (pagina 29-35)
Verdeling van de waarde
De berekeningen van de marges en winsten voor de handelaars, verwerkers en fabrikanten in dit document zijn allemaal extrapolaties. Ze zijn gebaseerd op de gemiddelde marges en hoeveelheden zoals die werden verzameld tijdens interviews en onderzoeken voor de Cacaobarometer 2015 en de "Verdeling van de waarde", een informatiedocument dat in 2014 werd gepubliceerd. Andere cijfers en verbeteringen waren mogelijk dankzij de vele reacties die de auteurs op het informatiedocument kregen.

Afbeelding 7 (pagina 36-38)
Cacaoprijs op lange termijn
Gebaseerd op: de werkelijke cacaoprijzen (waarden van 2013) van 1950 tot 2013, Gilbert 2014 : 5 Historische interpretatie en referenties: Barometer Consortium.

Afbeelding 8 (pagina 39)
Potentiële verhoging van het inkomen
Mogelijke inkomsten voor de cacaoproducenten op basis van de huidige situatie, een verhoging van het rendement, een grotere omvang van de boerderijen, een combinatie van die twee, een verhoging van de prijzen en een verhoging van die drie variabelen. Deze afbeelding is van toepassing voor Côte d'Ivoire. De achterliggende berekeningen voor Ghana en Côte d'Ivoire zijn terug te vinden op www.cocoabarometer.org.

Afbeelding 9 (pagina 42-43)
Armoede op de boerderijen
Het VN-Ontwikkelingsprogramma en de Wereldbank beschouwen een inkomen van minder dan 2 dollar per dag als armoede en van 1,25 dollar als absolute armoede. Die definities zijn gebaseerd op de overeenkomstige koopkracht in plaats van de absolute dollars en zijn zeker niet onbetwist (de definities zouden de armoede enorm kunnen onderschatten). Berekeningen van het minimuminkomen op basis van de lokale en werkelijke situatie zijn nodig, waarvoor we in deze Barometer ook pleiten.

De auteurs hebben uitgebreide literatuur bestudeerd met betrekking tot de personen ten laste, de oogst, de omvang van de boerderijen, de prijzen op de boerderij, de kosten van productiemiddelen en de mate waarin er monocultuur is. De samengevoegde resultaten zijn terug te vinden in onderstaande tabel.

	Ghana	Côte d'Ivoire
Personen ten laste	5,9	10
Oogst	0,42	0,49
Omvang boerderij	2,6	3,5
Prijs op de boerderij	$ 1.630	$ 1.487
Kosten productiemiddelen	$ 360	$ 513
Monocultuur	78%	90%

Lijst met afkortingen

EU:	Europese Unie
CCC:	Conseil du Café-Cacao (Côte d'Ivoire)
CCE:	Certification Curriculum Enhancement
CEN:	Central European Normalisation Agency
CLCCG:	Child Labour Cocoa Coordination Group (United States)
FLA:	Fair Labor Association
FOB:	prijs Franco aan Boord
FT:	Fairtrade Labelling Organisation International
GCA:	Global Cocoa Agenda
GICSO:	German Initiative on Sustainable Cocoa
HRDD:	Human Rights Due Diligence
ICCO:	International Cocoa Organisation
ICI:	International Cocoa Initiative
IDH:	Nederlands Initiatief Duurzame Handel
ILO:	International Labour Organisation
ISO:	International Standardisation Organisation
NCDP:	National Cocoa Development Plans
Ngo's:	Non-gouvernementele organisaties
RA:	Rainforest Alliance/SAN
SECO:	Swiss State Secretariat for Economic Affairs
THC:	Terminal Handling Costs (overslagkosten)
TNCP:	The Nestlé Cocoa Plan
UNGP:	United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights
UTZ:	UTZ Certified
WCC:	World Cocoa Conference
WCF:	World Cocoa Foundation
2QC :	Qualité, Quantité, Croissance program (Côte d'Ivoire)

Colofon
Citeren: Fountain, A.C. and Hütz-Adams, F. (2015) Cacaobarometer 2015
Tekst: Antonie Fountain (VOICE Network), Friedel Hütz-Adams (Südwind Institut)
Bijkomend onderzoek: Dick de Graaf (EFFAT), Paul Elshof

Andere bijdragen: Andrea Hüsser (Berne Declaration), Beatrice Moulianitaki (Solidaridad), Carolyn Kitto (Stop The Traffik), Corrie Roeper (FNV Mondiaal), Frank Mechielsen (Oxfam Novib), Jan 't Lam (Navigatio), Jos Hendriks (FNV), Marieke Poissonnier (Oxfam Wereldwinkels), Sjoerd Panhuijsen (Hivos).
Grafisch ontwerp: Tegenwind, Roelant Meijer
Druk: Drukkerij Mostert & van Onderen!

Onze dank gaat uit naar de bedrijven en standaardiseringsorganismen voor het beantwoorden van onze vragenlijsten en naar de vele ondervraagden voor de informatiedocumenten die uiteindelijk uitmondden in de Cacaobarometer 2015.

Alleen de auteurs dragen de eindverantwoordelijkheid voor de inhoud en standpunten in deze publicatie.

Copyright: De Cacaobarometer 2015 is ook digitaal te downloaden, net als de informatieve afbeeldingen die in dit document werden gebruikt. We steunen het gebruik van deze informatie in andere publicaties, aangezien de juiste referenties werden vermeld. Gepubliceerd via Creative Commons License Attribution-ShareAlike 4.0 international

Met de medewerking van volgende organisaties
VOICE Network
ABVV / Horval (België)
Berne Declaration (Zwitserland)
FNV (Nederland)
Oxfam Novib (Nederland)
Oxfam Wereldwinkels (België)
Stop The Traffik (Verenigd Koninkrijk)
Südwind Institut (Duitsland)
FNV Mondiaal (Nederland)
Hivos (Nederland)
Solidaridad (Nederland)

Contact
www.cocoabarometer.org
Informatie kan worden aangevraagd bij:
Antonie Fontain
Managing Director VOICE Network
antonie@voicenetwork.eu

www.cocoabarometer.org